ДУНЕ ЦЕЦДАЬККХАД СОВЕТСКИ IИЛМАН КЕРДАЧА КОТАЛОНО!

КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕГА, СОВЕТСКИ СОЮЗА ХАЛКЪАШКА! ДЕРРИГАЧА МЕХИЙН ХАЛКЪАШКА, ПРАВИТЕЛЬСТВАШКА! ДЕРРИГАЧА ПРОГРЕССИВНИ АДАМАШКА!

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТО, СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМО, СОВЕТСКИ СОЮЗА ПРАВИТЕЛЬСТВА ДАЬ

КХАЙКАРАЛ

Деза вовкъостий, доттагIий!

Йоккхача безамца дIахейт оаха шуга, космически аре караерзаеш советски наха керда сийлахь-йоккха котало яьккха хилар. Дунен тIа ватгара хьалха космосе полет яьй шийн борта тIа экипаж йолаш, дукха моттигаш йолча «Восход» яхача советски кема-спутнико.

Денал дола, боккъонца кийчбаь бола космонавташ кема командир летчик-космонавт нов. Комаров Владимир Михайлович, Iилман болхло, технически Iилмай кандидат нов. Феоктистов Константин Петрович, лор нов. Егоров Борис Борисович «Восход» яхача кердача кемаца-спутникаца космически полет а яь толамца Iобессар хьамсарча лаьтта хьалххагIа а белгалъяьча Советски Союза районе.

«Восход» яха кема-спутник орбита тIа даьккхар 1964 шера 12-ча октябре, хIаьта космосе деннеи бусси лаьттанна 16 го а баьккхар, 700 эзар гаргга километр никъ а беш. Цу юкъа кема оборудованни аппаратурей полет мел еча хана геттара дика болх беш хилар кема лехка, Iилман зем баккха, хIаьта лаьтта юхаберза космонавташта мел эша хьалаш Iалаш а деш.

Шийн борта тIа экипаж йолаш дукха моттигаш йолча кеман торо хилар, космосе ше мо кхы йоаца полет а, чIоагIа низ бола, дикагIйола ракеташ хьаяр бахьан долаш. Царех цаI яр гаьнарча космически ара дахийта эдиле керда советски ваьал дола «Восход» яха кема.

Боккхача толамца исторически никъ чакх а баьккха, турпалерча экипажо советски космонавташа нн. Комарова, Феоктистова, Егорова керда этап хьайийлар космически аре караерзаеча. Эггара хьалха цхьан кема чу космосе полет яьй, кема приборашца болх беше а цхьатарра дукхача хана космонавтика, биологе, иштта кхыча Iилмай доакъошка Iилман болх бе йиш йолча коллективо. Цу полето шаьгха а хьагойтар советски космически техника: низ болча ракетий, чоалханерча кемай-спутникий, хIаьта космосе вохийтача сага мел эшаш йолча ерригача оборудоване дикал. ХIана шаьгха а гIулакхаца хьагойтад, гIорбаьнача советски Iилмахошта, конструкторашта, инженерашта, техникашта, вай сийлен болхлой классана космоса хьайленаш караерзаяра эггара хьалагIа дола дехараш кхоачашдулургдолга. «Восход» яхача кема спутнико полет еча хана даьча тохкамаша Iилманна юкъе дикьад мах баь варгвоаца керда дакъа, хIаьта космонавтий йоккхийча группай дIаьхдаь космически цаькъаш де йиш хилийтара йоккха Iилман лард а я из.

Космос караерзаеш яьккхача кердача сийлахь-йоккхача котало кхы а лакхагIа айю вай социалистически Даьхен сийле. Цо дерригача дунеега къаьгга хьахьокх классовни къаманн Iазапах мукъадаьккха советски халкъ мел доккхий бIарга ца дайна тайпа хIамаш карагIдуьла низ кхоачаш да, революционни энерге цуна мел доккхий низаш галанташ енай.

Советски Союза Коммунистически парте хьалхехьа партии правительство кхайкача моллагIа а задани кхоачашъе кийча болча а космически ареш караерзаир дукха лоаттабеча къовсаме боарам боацаш йоккха турпалаш къонахчали хьахьекхача а майрача космонавтий бIарча плеяда.

Юрий Гагарин, Герман Титов, Андриян Николаев, Павел Попович, Валерий Быковский, Валентина Николаева-Терешкова, Владимир Комаров, Константин Феоктистов, Борис Егоров — цар цIераш цIахевай дунен массе а мехка, царна карагIдаьннача деналерча гIулакхех доккхал ду лаьттан тIа бахача цIена дог-уйла долаш мел болча наха.

«Восход» яхача кема-спутнико шийн никъ толаме чакхбаккхаро кердача серданаца сийрдадоах Iилмен техникан дегIадоаладеча, халкъа боахам айбеча, коммунизм хьалъеча советски халкъа карагIдаьнна Iалаьмате доккхий хIамаш. Советски наха космосе яьккхача хIара котало дика тешал ду, советски Iилма дунен Iилман уйланна хьалха латташ долаш хилара. Цу коталонашка, фокусе санна, гуш я социалистически строя совленаш, капитализмаца лоаттаеча экономически яхье доаха толамаш, советски халкъа творчески гений, Коммунистически парте политика нийса хилар, марксизма-ленинизма идеяш толар.

ГIалдахарах, йоккхача советски патриотизмах дизза да укх деношка советски наьха дегаш. Коммунистически парти, дерриге советски халкъ гIоздаьккхал Даьхено шоашта тIадилла гIулакх тIехдика кхоачашдаьчен цун сийле кхы а дукхагIа лакхъяьчен шоай дай-мехкахой, кердача космонавтий новкъостий Комарова, Феоктистова, Егорова турпалело. Партен халкъон доккхал ду Iилмахоша, конструкторашa, инженерашa, техникашa, болхлоша, «Восход» яха керда космически кема-спутник хьадечь дакъа лоацаш мел хинарашец цун никъ толаме чакхбалга Iалашдьаршен шоай са ца кхоадеш къахьегарах.

Iалаьмате лакхача темпаца дегIадух космически аре караерзаенга. Сага хьаькъалон творчески къахьегамой хьаьнча Iилман станцеша Бетта тохкамбу, вай система планеташка наькъаш дехк, радиотелескопаша тохкамаш ду теоретически тохкамий объект йолчара Iилман экспериментий объект а хинна дIалоттаьш латтача Вселение кIоаргаленашта. Iилмон практикон тIа-тIа диззагIа хьалели мировоззрене сурт, Вселенни дегIадахара процессаш.

Мах баь вала хала да укх тIехьарча шерашка космос Iомаечен караерзаечен Советски Союзо лаьцача даькъа. Вай сий долча Iилмахоша, конструкторашa, болхлоша, турпалерча космонавташа Iалаьмате йоккхача энтузиазмаца бу из сийлен болх, шоаш из адамлен прогресс бахьан долаш, дерригача дунен тIара машар чIоагIбар духьа деш хилар дика кхета а деш. Лаьттан тIарча машара ленински политика ларрагIа чакхйоах Советски Союзо, из хьлда тIехьа латт, машара гIулакхашта мара космосах пайда ца эцара, ядерни героа база а йоацаш, адамлена болча пайданна шерра Iилман тохкамаш дара йола аре из хилийтара.

Кхы мехкаш дIалувцар духьа деш дола тIемаши халкъаш лоаьла лоаттадари гоама долаш йола коммунистически общество хьалъеш доалл советски халкъ. Дерригача мехкий къахьегамхошта коммунизмо бахь машар, къахьегам, варгIато, вошал, берригача наьха ирс. Советски правительства тIагIертта къовсам лоаттабу массане а цIендаь герз дIадаккхара тIехьа, паччахьалкхенашта юкъера къовсаме дола дешаш машара наькъаца мара ца къоастадара тIехьа.

Укх дезача дийнахьа тхо цIаькха а кхайк дерригача мехкий правительствашкен халкъашкен сихдаь герз хьаделга соцадара, массанега а цIендаь герз дIадаккхийта гIертара, хIалакеш болча термоядерни тIема адамле юкъеоза гIерташ бола «эгIагIабаьраши» «ахъэгIабаьраши» юкъакъовлара, империалисташа лотадаь тIема кхуврчаш доадара уж тIахьехаш. Машара гIулакх деза долаш мел волчо кхолха дака деза из болаш хилийтараш чIоагIбарам тIехьа лоаттабеча къовсамера шийн низаш.

Кхыча мехкий къахьегамхошта хьалхашвара шийн интернациональни декхар коммунизм хьалъеча шийн са ца кхоадеш къахьегарца кхоачашду советски халкъо. Цо кIаьд ца луш дебаду вай Даьхен — машара, демократе, социализма тешамерча чIоагIален низаш. Советски Союза къахьегамхой толамца лоархIабу вордI шера плана декхарех. Колхозни ахархоша керда лакхагIа йола рубежаш йоах юртбоахама производствана интенсификаци яра наькъаш тIа. Юрташкарча къахьегамхоша вай халкъ гIаддигвр яхатен технически культураш дика хьувкъаярца. Заводашка а кхашка а, просвещенех униахцIено лораечен, Iилман институташка а доал деча органашка а — массанахьа а хьинаре дакъа лоац советски интеллигенце коммунизма материально-технически база хьаярен советски наха коммунистически хьехам баларен декхараш кхоачашдара.

Советски Союза халкъий дегаш гIоздаьхад «Восход» яхача кема-спутнико шийна нийсса кхы цхьаькха боаца никъ сигала баьаро. Космонавташта новкъосташта Комаровна, Феоктистовна, Егоровна карагIдаьннача деналерча гIулакха жоп ду цар къахьегаме, коммунизм хьалъеча сийлахь-доккхача гIулакха тIа керда толамаш дахарца.

Даькъала хийла Советски Социалистически Республикай Союз — космонавтика даьке!

Даькъала хилда советски халкъ — коммунизм хьалъер, дерригача мехкий къахьегамхой машари ирсаи бахьан долаш къовсам лоаттабер!

Сийле хийла деналерча советски космонавтий!

ДегIа а укхада, чIоагI а лудда космос машар духьа караерзаеш дерригача мехкаша цхьала чакхдоаха гIулакхаш!

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТ — СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМ — СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТ

МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО

Свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советаи Министрай Советаи орган. Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

124 (3981). | Ера, 15 октябрь, 1964 шу. | Мах, 2 кап.

КОСМОСЕ КЕРДА РУБЕЖАШ ЯЬХАЙ

«ВОСХОД» ЯХАЧА ДУККХА МОТТИГАШ ЙОЛЧА КЕМАЦА - СПУТНИКАЦА КОСМОНАВТИЙ ЭКИПАЖ СИГАЛА ГIОЛГА ВIАШТIЕХЬДОАККХАЧА ДАКЪА ЛОАЦАШ ХИННАЧА IИЛМАХОШКА, КОНСТРУКТОРАШКА, ИНЖЕНЕРАШКА, ТЕХНИКАШКА, БОЛХЛОШКА, ЕРРИГАЧА КОЛЛЕКТИВАШКА А ОРГАНИЗАЦЕШКА А.

СОВЕТСКИ КОСМОНАВТАШКА

Новкъостага КОМАРОВ Владимир Михайловичага

Новкъостага ФЕОКТИСТОВ Константин Петровичага

Новкъостага ЕГОРОВ Борис Борисовичага

Деза новкъостий!

Космически аре караерзаяра гIулакха кердача рубежашка яьнна Советски Союз. «Восход» яха дукха моттигаш йола космически кема-спутник, кхаь сагех латта экипаж тIа а йолаш, орбита тIа даьккхад кердача низ болча советски ракето. Техникерча кердагIа дарашка хьежа кийчдаь «Восход» яха кема, цхьан деннеи бийсаннеи Лаьттана гонахьа 16 го а баьккха, маьрша лаьтта десса сигалдахара программе белгалъяьча районе.

Цуница хьаеллалу космос караерзара, бух боаца Вселение ареиаш таххара керда этап.

Iалаьмате чIоагIа гIаддаха а шийн социалистически Даьхенах доккхал деш а тIаййцар советски халкъо космос караерзаьраш хIана а советски нах — новкъостий Комаров Владимир Михайлович, Феоктистов Константин Петрович, Егоров Борис Борисович хилара хьакъехьа хинна хоам.

Мах баь варгвоацаш йоккха гаьз я «Восход» яхача кема-спутника турпалерча экипажо дунен Iилманен культурнизен юкъейинхьар. Космически кемай экипажаш дIахо дукххача хана сигала гIолла лелара Iалаьмате боккхача лоархIаме йола, чоалханерен массе оагIорахьарен Iилман тохкамий программа кхоачашъяьй кема командира летчик-космонавта новкъоста Комарова, технически Iилмай кандидата новкъоста Феоктистова, лоро новкъоста Егорова.

Сигала гIолла из исторически никъ бар бахьан долаш тайп-тайпара говзалаш йолча Iилман болхлой торо хинний космосера тохкамаш цхьана да. Адамий историе чуть дух хьашха космосе коллективно дIабоалабаь из Iилман болх кхоачашбаьб Коммунистически парте хьалхехьача, марксизма-ленинизма дергйоацеча идеяша цхьана теха кхоаьча советски коллективо.

Дег тIара даькъала дуци оаха шо, деза новкъостий Комаров Владимир Михайлович, Феоктистов Константин Петрович, Егоров Борис Борисович, «Восход» яхача дукха моттигаш йолча космически кемаца-спутникаца цхьана сигала бихьа никъ толаме чакхбаккхарца. Сийленца кхоачашдьай оаш Даьхен задани, цул сийлен летописе юкъе керда оагIув язъяьй. Iилман чуть керда оагIон хьайийхай.

ЧIоагIа гIаддаха белгалдоаккх оаха, советски Iилмахоша, конструкторашa, инженерашa, техникашa, болхлоша хьадаьча, хьалхагIа мел хиннарел дикагIа долча «Восход» яхача кема-спутнико чоалханерча космически хьалацашка шийн тIехдика качестваш хьахьекха хилар. Сигала гIолла лелаш мел яьккхача хана кема кабина чу лаьттад космонавташа къахьегараи цар вахараи хиланза шогдоаца хьалаш: ца тахкаш болх баьб ерригача аппаратуро.

Эргалаьккха хьаяьча дукха моттигаш йолча кемаца гаьнарча космически ареиашка гIолла лелара хIаназаца ца хиннача тайпара къахьегаш а хьахьекхад, вай социалистически экономика, Iилма, техника мел йоккхача лакхаленашка яьннай, социалистически строй капитализмана гарга шеко йоацаш мел йоккхий совленаш йолаш я, капитализмах даима мукъабаьха советски нах вIалла дезаув л лоацаш мел йоккхий торонаш йолаш ба. Цу деналерча гIулакхо, кхаьга чура санна, хьахьекхар ерригача адамлен общественни Iилма-технически прогрессана хьалха а этта йодача вай Даьхен сийле.

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето дег тIара даькъала буци Iилмахой, конструкторашa, инженерашa, техникашa, болхлой, медицински болхлой — низ бола ракетеи дукха моттигаш йола «Восход» яха кема-спутник хьадеча советски космонавтий экипаж космосе яха кийтъечен цига шийн декхар кхоачашдечен дакъа лоацаш хина беррига новкъостий.

Сийле хийла советски Iилмахой, конструкторий, инженерий, техникий, болхлой — дикагIа йола космически ракеташи кемаш-спутникаши хьальрий!

Сийле хийла советски космонавтий турпалерча экипажа!

Даькъала хийла Советски Союза ленински Коммунистически парти — советски халкъа дегаш урауттадер а цо коталонаш йоахилга вIаштIехьдоахар а!

Коммунизма котало бахьан долаш керда, кхы а йоккхагIа коталонаш яхара дIахьалхашкахьа долле!

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТ

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМ

СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТ

В. М. КОМАРОВ

К. П. ФЕОКТИСТОВ

Б. Б. ЕГОРОВ

ТАСС-а хоам

Летчика-космонавта инженера-полковника Комаров Владимир Михайловича, экипажа членаша: Iилман болхлочо-космонавта, технически Iилмай кандидата Феоктистов Константин Петровича, лоро-космонавта Егоров Борис Борисовича лехкаш хинна кхо моттиг йола «Восход» яха керда космически кема, Iилман тохкамаш дара шийна еккхна задани толаме кхоачаш а яь, шийна белгалъяьча районе маьрша лаьтта десса 13-ча октябре московски ханах 10 сахьати 47 минути яьлча.

«Восход» яхача космически кема экипажа беррига членаш дикача хьале ба. Космонавташ новкъостий Комаров, Феоктистов, Егоров Iобоссача хана царна наькъа бахар спортивни комиссараш, корреспонденташ, доттагIий.

Цкъан деннеи бийсаннеи лаьрхIа хинна Iилман тохкамий программа йизза кхоачашъяьй. Тайп-тайпарча специалистий группа сигала яхара хьакъехьа маьхера материал кхаьчай. Iилмахой-тохкамхой дукхьашка шоаш хиннай космически ареига хьожаши из Iомаеши.

Сигала бахарах хьаккхаьча материалаш къоастаеш латт.

СИЙЛЕ ХИЙЛА ТУРПАЛИЙ!

Советски нах дог тийша ба бетта тIа а кхыча планеташ тIа а эггара хьалха советски саг кхоачаргхиларах. Геттара гIадвугаш хьахезар «Восход» яхача космически кемаца керда кхо космонавт космос тахка вахарах бола хоам. 12-гIа октябрь лоархIаме лагIа а хинна дIаоттаргда космос тахкара долча даькъе, хIана аьлча, укх рейсе космосе бахараш Iилманхой а ба. Цар торо хургья космически аре тохкача приборий балхага хьежа, гонахье зе.

Сай заттара довца боакх аз Iилмахошта - космонавташта нн. Комарова, Феоктистова, Егорова цу йоккхача рейсе коталонаш яха. Дерригa советски халкъ теш шоашта тIадилла гIулакх диззачахх а даьккха уж маьрша лаьтта боссаргхиларах.

Низ болаш да космически арениаш техкаш дола машара кема «Восход».

А. ПЛИЕВ,
автотреста инженер.

ОАХА ДОККХАЛ ДУ ШОХ

Фуд сона хезар? ВакъдийхьогI из? ЦIаьха а сигала го боахаш кхо советски саг тIа а волаш космически кема да. Дегаш гIоздаьнна наьха юхьмараш бIаргалйча геттара тешаду цу гIулакхо. Нраз долаш нах дециi вай аьнна цIогIа тоха дог доагIа! Да а да-кх из ниттa! Сийрда кхоане — коммунизм хьалъеш боахкача советски наха толамца караерзаю космос а. Дунен тIа эггара хьалха космически кемаца сигала вахар советски саг — Гагарин Юрий, хIаьта тахан сигала цхьан кемаца кхоъ вахаб. Даькъала хилба шун никъ, тха деза новкъостий, Владимир Комаров, Константин Феоктистов, Борис Егоров!

С. МАМИЛОВ,
Х. Нурадилова цIерахча драмтеатра актер.

ХIАНЗЗЕ А КИЙЧЛУ

Дика гIулакх да Наурски производственни управлене Гвардейски зона чулоагIача боахамий механизатораша дIадоладаьр. Цар тIаьйца декхараш да керда шу хьатIакхачалехьа боахамашка йолча 66 процентал кIезигагIа йоацача комбайнашта ремонт е, аьнна.

Уж декхараш практически кхоачашдеш латт. ХIаналехьа гоаьй 10 комбайн, укх бетта юхе йистеяргья кхы а 8 комбайн.

Iай еш йола ремонт эшшача бесса дика хилац. ХIана аьлча шийлача, хоттала ду дукхагIа дола балхаш. Цулухьа шелал отталехьа макулла дукхагIа техника тоаяра эардагIбьинаб Гвардейски зона беррига механизаторашп. Из гIулакх дикагIа кхоачашде йиш хургйолаш механизаторашта эшачунца эоагIа новкъостал ду Наурски района «Сельхозтехника» объединене специалисташа а.

М. ЗАКИРОВ.

ДИКА КХЕЯЬЙ СВЕКЛА

Геттара дика свекла кхеяьй укх шера Урус-Мартана производственни управлене «Гехинский» совхоза цхьоалагIча отделене Хамзаева Кхокхас, Косумова Зулас, Шехсаитов Iусама, Джавитханова Саькията кулгалдеча звенош. Белгалдаккха деза шекара свекла дарегIа хилийтара дукха а балхаш техникаца даь хилар. Из бахьан долаш кулгашна кIезигагIа де дийзар оаьар. цу гIулакхо 25—30 венигага кхаччалца лохбир свекла кхеярга дIабода мах.

Эггара дикагIа хьалкхелаьа мерза овлаш Шехсаитов Iусама кулгалдеча звено членаша. Плана яккха езар 180 центнер мара йоацача хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 270 — 380 центнер шекара свекла чуях пар. ХIаьта свекла хьалкхеьча ерригача майда тIара кIезигагIа але а 800 тонн шекара свекла чуякбаргья звенос. Дукхьал вал совгIа 250—260 тонн шекара свекла хьалкхеьй цу цхьан звенос. Из бахьан долаш а 70 — 80 кепиг лоху центнер свекла яккхарга дIалодар. Йоккха пайда ба из совхова.

ХIаьта 350 — 380 центнер мерза овлаш яьхад цу звено членаша Тасуева Памас, Гарбулатовгiар АйнаIа, Туминас, кхычар. Иштта дукха свекла яьккхай Хамзаева Кхокхас кулгалдеча звено членаша Иптаева Халипата, Сапарова ЗулпаIа, кхычар.

Шекара свекла сихагIа чуерзаяь аккхар духьа тIагIертта къахьегаш ца мерза овлаш кьахерцадеш вола тракторист Наурбиев Шамсудин. Дийнахьа цаI ах, шинь норма кхоачашъю цо.

Хьахоарцалаь мерза овлаш элаш а еш дIаоттадеш. цIендеш, шекара заводе вIалахьийтара уж машинаш тIа доттаи дукха болх лой ба. Царна юкъе хьинаре къахьегарах белгалбаьннаб Э. Хамзаева, Х. Иптаева С. Хасарова, С.-Х. Хатаева, Б. Садаева, кхыбараш. Дийнахьа 11—12 центнер шекара свекла цIенъю лоргаш дIайзакаш хIара болхлочо, хIаьта 80—90 тонн свекла Шаьлерча шекара заводе дIа а хьо кхай тIара.

Свекла чуэцара темпаш лакхъе а дикагIа къахьега а белам хул болхлой бригаде учетчик волча Эскарханов Мухьмада шийн декхар тешшаме кхоачашдарах. ЛерттIа лелаю цо учет, хIара болхлочо тахан даьр, бальча балхах цунна доагIар шоллагIча дийнахьа дIаоал. Кастта чуйина ергйолаш я цхьоалагIча отделене шекара свекла. Массехк гектара тIа мара йисаш яц хьахоарцаяза. Сиха яргья шекара свекла заводе дIаенна а. Иштта болх отделене болхлой Октябрьски социалистически революцие 47 шу дизара наькъа.

И. АБУЕВ,
«Гехинский» совхоза цхьоалагIча отделене агроном.

ХЬАЖКIАШИ СВЕКЛАИ ЧУЭЦАРА—БЕРРИГА НИЗ!

Октябра сийна

ДЕКХАР кхоачашду

Урус-Мартана производственни управлене Мичурина цIерахча совхоза кхоалагIча отделене доягIаш сий ду дикагIча доярка Адуева Алмата.

ДIабахача ийс бетта ший групперча 16 Iаттах хIаранегара 1827 килограмм шура аьккхай Адуевас. ХIаьта тIаийца декхар—2200 килограмм. Октябрьски революце 47 шу дизаран КПСС ЦК Пленуман доагIа къахьегама совгIат кийчдар духьа юхебисача кхаь бетта кхы а 715 килограмм шура аккха лаьрхIад цо. Ше деииа дош гIулакхаца кхоачашду Адуевас. ХIанз дийнахь-бус хIара кхоабача Iаттагара 9 килограмм шура йоаккх цо.

А. ПАЛЬЧАК.

Тха совгIат

Сийлахь-боккхача Октябра сийна доккха къахьегама совгIат кийчду Ножай-Юрта производственни управленена чудоагIача боахамаша. Дулх дехкара 9 бетта план управлене колхозаша 115,8 процент кхоачашъяьй. Из совхкарчул шозза дукхагIа да. Шура йохкара план 120 процент кхоачашъяьй. Планал совгIа 217 центнер шура ехкай. 14 колхозах ийсле дулх дохкара план тIехккхоачашъяьй. Царех шера планал совгIа 37 центнер дулх дехкад Орджоникидзе цIерах йолча колхозо, хIаьта «Путь к коммунизму» яхача колхозо план 150 процент кхоачашъяьй.

А. АЗИЗОВ,
производственни управлене боккхагIа экономист.

ПЛАНАЛ СОВГIА

Сийлахь-йоккхача Октябрьски революце 47 шу дузача денна накъа болхаш дика къахьегама толамаш дахьад «Старогрознефта» НПУ кIоарга бурув деттача контора коллективо. Бурув деттара ийс бетта план 102,7 процент кхоачаш а я, планах 27400 метр бурув тоха дезача 28142 метр бурув тохад.

Социалистически яхье хьалхе лелаш коммуниста Феликс Михайлович Бацмана кулгалдеча мелови тIоанашка мехкдаьтта тоахам беча цхьоалагIча участка коллективо. Сентябрь бетта план 175,8 процент кхоачашъяьй, планал совгIа 1014 метр бурув а тохад. Иштта дика болх бу мастера Бакай Федора кулгалдеча бурув деттача бригада коллективо. Духхьал сентябрь бетта цар бурув тохад 500 метр. Дика болх бечарех я мастера Сушко Александра кулгалду Хани-Корта №38 йолча свважина коллектив.

А. ТИЩЕНКО.

КАСТТА ЙИСТЕДАРГДА

Сунженски производственни управлене тха Кирова цIерахча колхозе дукха ха яц гурахьа дув ялаташ хIаде доладаь. ХIанзале цхьадола толамаш даьхад механизатораша. Дика кийчдаьча 400 гектара тIа дIалийнад кIа.

Садоахка хIамаш ца латийтар духьа адохимикаташ етт фуна. Бакъда, гранозан сакъа хилара дика дIетIалацадар.

Гранозан фу тIоадалаьчул тIехьагIа еттиш хилча дикагIа хургдацар-те, аьнна дагадехар колхозхошта. «У-3» яхача модхаш етташ йолча машинах масе елар. ХIаьта хий а хьатIадера. ХьалхагIа дошадийя тIаккха молхаш етта йолайир фуна. ХIанз цу тайпара етт фуна молхаш тха колхозе.

ТIехххьарча хана шерра лаьрхIа механизатораша юкъе, деза цIей тIаккхачалехьа ялат дIадийна доккхара йола социалистически яхь. Ялат дIадуош 5 агрегат я шиша соллка тIехьа а йолаш.

В. ЗОЛОТАРЕВ,
колхоза агроном.

Лоархlамера денош

Хьажкlаши шекара свеклаи махулла сихагIа чуэцара чуйнна къахьегаш ба укх деношка Нохч-ГIалгIайчен юртбоахама къахьегамхой. Шерра социалистически яхь йоаржаьй цар Сийлахь-боккхача Октябрен кастта хургйолча КПСС ЦК Пленумен сийца. ХIара делна редакие ух кхаачарча кердача толамех дода хоамаш. Деррига советски халкъ санна, къаьстта дегаш гIоздаьнна ба укх деношка Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой советски Iилманна карагIъяьнача кердача котталонах. Эггара хьалха космосе а даха маьрша Iодессад кхоъ советски космонавт тIавола космически кема. Шоай хьалсарча Даьхенах доккхал деш, кхы а хьинар совдаьккха болх бу кхашкарча къахьегамхоша.

ХIанз Iалаьмате чIоагIа лоархIаме да хIара денах, сахьатах бизза пайда а эцаш, болх вIаштIехьбаккхар. Из гIулакх дика кхета а деш, паччахьалкхенна сихагIа хьажкIаши шекара свеклаи дIаялара тIаийца декхараш толамца кхоачашдеш дукха боахамаш да вай республике. Вай майкаша лаккхара хьувкъамаш чуийду. Дог гIоздоаккх тIорбаьнача звеньевойша О. Катермановa, Б. Кодоева, иштта кхы дукхахчар кхельча хьажкIаша, шекара свеклас. Паччахьалкхен амбарашка дIакхухь цар кхашкара бIаьш тоннаш хьажкIаш. Кхашкара балхаш гектара дика деш дола боахамаш дуцаш дукха масалаш доаладе йиш я, цхьабакъда, гахаш вай дуккагIа белгалдоахаргда балха юкъера кхоачамбоацараш.

ХIанз а ледара чуэц дуккхача колхозашкеи совхозашкеи хьажкIаш. 10 октябрь тIаккхаччалца йолча хана 64 процент мара чуийцац хьажкIаш республике, хIаьта кхы а эсалагIа латт паччахьалкхенна хьажкIаш дIалулга.

7,9 эзар гектара тIара мара чуийцац шекара свекла, из еррига свекла дIайийнача лаьттах 55 процент мара хилац, хIаьта свекла паччахьалкхенна дIаялара план кхоачашъяьяц 42 процент мара.

Кхашкара балхаш геттара эсала лел Наьсарен, Ножай-Юрта, Урус-Мартана, Шаьла производственни управленерча боахамашка. Фуд керттера бахьан?

ХьажкIаши свеклаи чуэцача болх яхетамца вIаштIехь ца баккхар бахьан долаш дукха тайп-тайпара кхоачамбоацараш ийслу. Бизза пайда эцац техниках, транспортах. Берригa мах арабахац кхашка, лоха я къахьегама дисциплина.

ХIанз а кхы темпаш лахкъеш хац цхьадола боахамаш. Хьаэцаргья вай Урус-Мартана производственни управлени. ДIадахача шхе дийнахьа цигарча боахамаша чуийна хьажкIаш ерригаш а 539 гектар мара яц. Уж октябрь бетта хьалхарча шхе дийнахьа чуийцарел кIезигагIа хул. Цу деношка ха геттара дика латтар. Бакъда, ханах пайда эцац цигарча кулгалхоша. Цул совгIа, дукха моттигаш ийслу Урус-Мартана управлене кхашка хьажкIаш йоадийташ. ЧIоагIа ледара латт паччахьалкхенна хьажкIаш дIалулга. ДIадахача шоаттен хIиран дийнахьа дIоеннараш 487 тонн мара яц. Царел дукхагIа хьажкIаш дIаяла йиш я цига цхьан дийнахьа.

Цхьабелча кулгалхоша дош тел йоаь ха меттаоттаергья оаха, хIара денна дукхагIа хьажкIаш чуэцаргья яхаш. Бакъда, дош даларел совгIа, болх вIаштIехьбаккхара лоадина хIама дац.

Грозненски производственни управленерча боахамаша октябрь бетта хьалхарча шхе дийнахьа чуийцаяр 451 гектар хьажкIаш, хIаьта шолагIча шхе дийнахьа чуийдараш 319 гектар мара яц. Иштта сиха балхаш?

Шелковской производственни управленерча Кирова цIерахча колхозера хьажкIаш ерригаш а 211 гектар мара яц, хIаьта уж чуэца йолаш бутт гаргга ха я. ХIанзалца чуийнараш 130 гектар совгIа мара яц. Колхозе шортта комбайнаш я, бакъда дукхагIча хана уж сийна латт.

ХьажкIаш чуэцача геттара дукха кхоачамбоацараш ийслу Наьсарен производственни управленерча боахамашка. Цигара кулгалхой латкъаш хул хьажкIаш дIакхахьа транспорт тоъаш яхаш. Бакъда, дуккхача моттигашка шофераш латт де хIаша доацаш. Бизза пайда эцац йолаш йолча техниках. Долча бесса аьча, ерригача районе ледара чуэц хьажкIаш, 11 октябрь тIаккхаччалца йолча хана шига чуийца хьажкIаш 39 процент мара яц, хIаьта хьажкIаш дIаялара план кхоачашъяьяц 9,2 процент мара. Кхы дIахо иштта мела лелийта мегаргдац балхаш. Наьсархой сийлен декхар да, лоацача хана кхоачамбоацараш дIа а даьха, хьажкIаш чуэцилга сихдар.

Тахан оаха кепа тох республика кхашкара балхаш иштта лел гойташ йола сводка. Хьоахамаш лоха да. Къаьстта сухалбе боаш да хьажкIаши свеклаи чуэцара. Юрташкара хIара вагг оарцагIаала веза цу балха. Республика колхозашкеи совхозашкеи еррига тороениш йолаш я лоашпача хана хьажкIаши шекара свеклаи чуэцара. Берттердар — торонех яхетамца пайда эцар. ХIара кулгалхо дагалоагIаш хила веза вехьа дIадахача дийнахьа иттам тоннаш ялат доалга. Бизза пайда эца беза ерригача техниках, транспортах. Лакхъе еза къахьетама дисциплина. Берригa мах арабаха беза кхашка. Къаьстта теркам тIабахийта беза хьажкIаш цIа йойтара.

ХIанз колхозашкеи совхозашкеи дукха нах ба кхашка балхаш деш новкъостала городера баьхна. Колхозхой, совхозий кулгалхой декхаргийла ба цар лертIа йоахе е.

ЛоархIамера денош да хIана латтараш. Берригa нах тIабахийта беза кхашкара балхаш толамца чакхдахара. Нохч-ГIалгIайчен ахархой! Шун сийлен декхар да хьажкIаши свеклаи сихагIа чуэцар. Из да шун Сийлахь-боккхача Октябра лургдола совгIат.

1964 шера 10 октябре республика колхозашкеи совхозашкеи хьажкIаш, шекара свекла чуэцарах, гуйран ялат дIадерах, зябь ахарах йола

СВОДКА (планага диллача процентаца)

	ХьажкIаш чуэцар	шекара свекла чуэцар	Гуйран ялат дIадер	Зябь ахар
Грозненски	74	54	67	49
Наьсарен	39	37	36	46
Ножай-Юрта	29	65	48	39
Сунженски	59	27	49	52
Урус-Мартана	61	62	48	41
Шаьла	53	65	46	40
Шелковской совхоз	100	—	—	—
Минпроизводства чуйоагIача колхозашкеи совхозашкеи	56	57	52	45
Науроке	93	39	44	49
Шелковски	88	—	58	27
«Грознино» совхозаш	92	—	68	37
Консервни объединене совхозаш	100	—	45	36
«Скотооткорма» треста боахамаш	72	37	71	52
Республиканеки юртбоахама опытни станци	69	48	44	31
Берригача республика гIалла	64	55	53	44

СИХХА ЧУЭЦ ХЬАЖКIАШ

Дика къахьийгад укх шера Наурски производственни управлене «Братский» совхоза хьажкIаш лелаеча механизированни звеноша. Деррига балхаш механизированни долаш къахьег Таймасханов Шепаси Бомбатиев Суьлянев.

Кхьча агрегаташта хьокхам телаш хьажкIаш чуэц звеньевойша Таймасхановеи Бомбатиевеи. ХIара дийнахьа 10 — 12 гектар хьажкIаш хьокх цар. Хьалха латтача механизаторел тIехьа ца биса гIерташ хьинаре къахьег Макаев Урузбин Истамбулов Шамсуди керте латтача агрегаташа а. Цхьанпадолча деношка 12 гектарага кхаччалца хьажкIаш чуэц хIара механизатора.

Укх деношка хьажкIаш чуйца ярга цига. Совхозерча 450 гектарах 370 гектар совгIа чуйца яьнай.

Иштта хьинаре къахьегача механизатораша хIара дийнахьа 50 гектарал совгIа кха мукъадовиx.

Чуйна хьажкIаш сихха цIен а йийя паччахьалкхенна хIалу совхоза къахьегамхоша. Планах йиъ эзар центнер дIалла езача хIаьвлехь дIаеннай 7500 центнер хьажкIаш. ХIана а тIехьа цига хьажкIаш дIалуш ба паччахьалкхенна.

Совхозе 350 гектара тIа хийна гидуаргаш а чуийца яьнай. ТIаийцача декхарех 2500 центнер гидуаргаш дIалла езача паччахьалкхенна дIаеннай 2800 центнерал совгIа.

Уж культураш чуйна йоаллашехьа мукъадаьнначча кхашта лаьтта оах агрегаташ тIалоахк. ХIана сихха лаьтта оахаш а ялат дIадуош а да цига.

Боахама кулгалхошеи специалисташеи лаьрхIад «безостая-1» яха гурахьа дув кIа дикагIча лаьтта дIале. Цудухьа хьалхе хьакъоастайир хьажкIаш, гидуаргаш, харбазаш тIалийла дикагIйола участкаш.

Деннеи буси лаьтта кийчдеш кхоъ агрегат я совхозе. Цига хIаналехьа кийчъяьй цхьа эзар гектарал совгIа.

Лаьтта дика оах тракториста Хьажмурадов Паший агрегато. Цо ший новкъостаца Ирисханов Саламa сменах 12—13 гектарага кхаччалца лаьтта оах, хIаьта норма 7 гектар мара яц. Царца яхье баьнача Абдулкадырова Къоласамеи Шахтиев Пашаси денна 10—11 гектар оах.

Оахаш долча лаьттан хIара гектара тIа 270 килограмм йолаш туковн селлица минеральни удобренеш тусаш ба тракторист Тасумов Эди.

Йиъ агрегат я совхозе гуйран ялат дIадуош. Къаьстта дика болх бу тракториста Темирбулатов Ломаси сеяльщика Эльбуздукаев Нажмудинеи. Совхоза дикагIволча механизатора Темирбулатова тIаийца доккхий декхараш да «безостая-1» яха кIа 450 гектара тIа дIа а дийна хиш да лехкача лаьтта гектара тIара 35 центнер кIа кхеде аьнна. Из кхоачашдар духьа де мел дезар ду цо хIанз.

Иштта дика къахьег Магчиев Чапалу, Эрсанукаев Сала керте латтача агрегаташа а. Сменни норма 150 процент кхоачаш да еш цхьаькха ди дIадедаш цар.

Октябра 47 шу дузача денна кердача къахьегама толамашца накъа баккхарь укх деношка кхы а хьинарегIа къахьегаш ба совхоза механизатораш.

З. ГЕЛИСХАНОВ.

ЯЛАТ ДОАДУ!

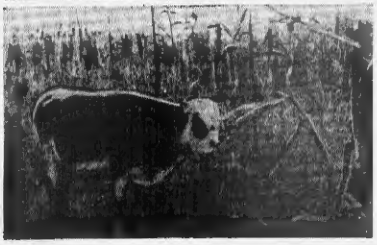

Довхан довнадира «Йоккха опыт» йолаш ва «Назрановский» совхоза Яндарерча отделене бена Iу вола А. Хашагульгов. Фермере яра а дахьа, ин-шоай, дукхадахаргаш, харцакьа ма лелалаш, вахайза варгвоацаш гIуллакх да ва, во сиха воагIа шовие, ала дIавода из.

Харцакьа ялац доахи. Мичара цIаккха шоайла вIашагIа латац уж. Бакъда, бьыцаре кIуво санна тIаваьнна латтача гурахьа дийнача ялаташ тIа даже а диза а долк (лаккара сурт). Шоана ма моттадо из ялат кьайбаита дуаде дIадийнад, аьнна.

Механизатораша-м тIадоагIоча шера шортта хьунчьам чуба серкIаш ньахьийгадар уж ялаташ дIадуош, царна догадоаллар шейна гунахьа дац аьнна А. Хашагульгова хето а.

Дадала хьа, ма ороте в аI (шоллагIа сурт). Даьра кургьацар совхоза хьунийаш юаш юзаш, Яндаре духдуаллача хьосташара шейна хий а молаш, нуворте санна ца леларе-м. Сагота ма кила хьо, сийгIанг, хьо догайоатIача воц хьано отделене управлоющи ноо. Мальсагов.

Ялаташ доадарах бехкенхаме оаш дола СССР Лакхехьарча Совета Президиуме указаца дагадохийта деза совхоза кулгалхошта.

П. Куниева текст.
И. Пляева сурташ.

Дош кхоачашдергда

Грозненски производственни управлене № 3 йолча сомий-баьца дIарий совхоза № 2 йолча шурий ферма коллектив укх шера 11600 центнер шура аккха езаш я. ДIабахача ийс бетта 9200 центнер шура яьккхай. Укх юхейисача хана шоай план толаме кхоачашъергья хьайбаш лелараша.

Цунна тешалду толамагIа белча доярка, скотникашта карагIдувлараша. Ферме хьалхе лелаеш я доярка Максутова Манаш. Укх шера хIара кхоабача Iаттагара 2300 килограмм шура аккха декхар тIаийцалар цо. Из кхоачашдеш латт. ХIанзале а хIара кхоабача Iаттагара 2100 килограммал совгIа шура яьккхай Максутовас. Цул дукха тIехьайнсац цун новкъост Шабозова Аминат. Цо хIара Iаттагара шиъ эзар килограмм шура яьккхай.

Уж толамаш даха хьайбаш лелаериш вIаштIехьдоал ферме шерра социалистически яхь йоаржарах. Доккха беркат довл къахьегамхара наькха безам сонбаккхарех. Ферме дукха хана денз долаш да: нагахьа санна бетта план 120 процент кхоачашйойя хьалхара моттиг яьккхача доярлана совгIата 10 сом ахча лу, шоллагIа моттиг яьккхачоа — 7 сом. Иштта совгIаташ тел скотникашта а. Нагахьа бетта Iулапарча доахангара шура яккхара план 105 процент кхоачашйойя ялх сагах латтача скотникий бригадана 20 сом ахча лу. Итогаш лаьцул тIехьагIа ахчан совгIаташна котбаьнаршта цIе вынипелаш а тел.

Ферма коллективо чIоагIа йоакхо ю шурий хьоалах лаккхара а. ХIана укх сахьате аьхки яьккхачул кIезигагIа шура йоакх укхаза. Цхьабакъда, шурий хьоалал лаккхагIа хилар юхаметтаоттаду на. Нагахьа санна аьхки 3,9 процент мара шура хьаьна хийнаеце, хIанз 4,3 процент я, хIаьта цхьаза — 4,5 процент а хул.

Шура дукхагIа яккхара чIоагIа лоаркIам болаш да хахна доахан нийса деттар. Цудухьа из болх тIабиллай говзача доярашта Лапушкина Марийна, Абубакарова Айзана, кхычарко а. Цар леладу Iаьсий а. Цар шоай декхар иштта кхоачашду хьахьокх укх бакъдолчо: укх шера пхьа Iаса дежнадац. Ден-бус хIара Iаснага 420 грамм дулх тIаьхкт. Из планал дикка дукхагIа да.

Дика кийчо ю ферма коллективо хьайбаш Iаьгара ахара а. КIоагаичча дIаеллай 4500 тонн хьажкIий силос, цул совгIа йолаш я хьалха дIаелла кхы а 380 тонн силос. Ферме хьа я ела аргIах дIаоттаьяй 700 тонн йол. Доакъар хIанз а кийчдеш латт.

134 бежан чудоаллаерг дола механизированни помещени хьалъеш я совхоза гIишлой бригада. Цу чу оттаергья механически долхан детта агрегат, автопоилкаш, помещени цIенъю транспортер. Механизаци ерга доакъар дIателара а. Цу дерригнеша дикка лаккхъергья къахьегама овсарле, лохаерга шурийга дIадодар.

Карбамидах хьабоала пайда дика бенa ферма хьайбаш лелаераша. Цудухьа хIанзале а пхи тонн совгIа из препарат еннай фермана.

КПСС ЦК Пленума накъа долхаш ферма доярката дош деннад шоай социалистически декхар дизза кхоачашде.

О. САНИЕВ.

Дикача нахах

М. АЛИМХАНОВ—ХИМИК

Цхьатарра болх беш я контрольно-измерительни прибораш. Машиний цидалчески стрелкага хьежаш масIа кул дола дIахнига сиг. Цул уллуча кхы а къона аппаратчикаш багIа. Йолшта хьалхашка кадача журналаш тIа пхьанна йоазув а дийя нагIнагахьа хьатIавоагIа царех цаI дIахнига сиг воача.

— Махьмад, диаграмма дIахьхь лаккхенийй.

— 87-ча иштта давлени кIезигьо, — вая цо.

— Махьмад, катализатороерa давлени дола гара шия атмосферага кхаччалца лохъенийй, аьле вай чуэкх слесарь Резников Иван. Махьмада телефона трубка хьаэц. — «Iы хьатела цех? ДукхагIа хьахеца Iы. Сухалбелаш. Цул тIехьагIа Резниковгахьа дIавера Махьмад. — «Iы хьахепцалла задвижка дIалъоала».

Хана хеташ латтарга не № 130 йолча цеха начальник Алимханов Махьмад волча «В» смена балхага хьежаш.

...Кхо шу хьалха Грозненски нефтяной институт яьккхачул тIехьагIа химически комбината балха вера къона химик. Цу хана болх бе йолаллийта кийчъеш ар полиэтилен арахецагIйола хьалхара аргIа. № 130 йолча цеха мастерaлла хьожавир Алимханов. Атта дацар теори мала ца ховча дIалнигача сага практически болх бе, юха дешна дийзар институтески конспекташ, сменa чаккхьалча цу а ца воаш пе хашка ший новкъостаца болх иштта бу хьежаш, ца хоар тетташ хулар из. Говзача химикачна канальша хIахьежар йоаша ховр. Уж бар воккхагIа вола аппаратчик Михайлов Александр Иванович, воккхагIа вола машинист Селин Вилен Иванович, цеха начальник Речков Лев Петрович.

— Цаккха а дицлургдац сона пар даь новкъостал, — йоах Махьмада.

Балхах чуйнача дIалнигач сага сиха чакхдьлар кхо шу. Алимханова ше а вешар опыт йолча химикашна ше дIалийсалар. ХIанз ва волча ух химически комбинате хIара денна дукхагIа хулаш бола къона специалисташ. Царна новкъостал де массаза кийча ва Махьмад.

Чакхдьлар № 130 йола цехера пуско-наладочни балхаш. ХьатIаьттар эггара бехктнгIа болх ха—лохача давленеца полиэтилен йоаккхагIа. Полиэтилен цIенъеча цеха смена начальникалла хьожавир Махьмад. Из цех перттерчарех я. Цехо кийчъеш етиен цIена хьалха хьежа хул арахеца полиэтилен а. Бакъда «В» смена коллективо дика продукци мара арахецац.

— Цхьа шу хьинад барт тайнача тха смена коммунистически къахьегама коллектив яха сийлен цIи лаьхара хьоаскам йиста бу, — дуц начальника. — Тха наькъаш бе машинист Копылов Владимир, аппаратчикаш Лялов Владимир, Деденко Александр, сменни химик Петрова Лидия. Цу тайпарча накъаца фунагIа а лургда.

Хьатlакхоачаш латт из—Сийлахь-боккхача Октябра цIей. Бакъонца кхоачашъе еза тIаийна социалистически декхарий хIара цехо. Коллектива хьинар цу гIулакхе тIадерзадаь да. Укх деношка хIара денна задани гаьнна тIехкхоачашъю Алимханова сменас, арахеца продукци хьалха санна дика а тIехдика а я.

ХIана къаьстта дукха болх ба Махьмада бе безаш. Болх бе йолаллийта кийчъеш я керда цех — полипропилен кийчъеш йола опытни установка. Цу тайпара установка Советски Союзе эггара хьалха хьалъяьй. Цига болх бе къона шин йолало кийчаьйа Махьмада.

Ше дика болхло хилара тарам дика общественник а ва Алимханов. Комсомола цеха комитета секретарь, агитатор ва из. Къона начальник керте латтача смена шефство лелаю Чернореченье яхача поселкерча юкъерча школа 6 «В» классе дешархоша. Бокъонца дола доттагIал масса денна химикашеи дешархошеи юкъе. Смена коллективо шай дешаргIа дола совгIат санна ейй деш лелаю «Дика шефски болх бар» яха дешархоша ейна байракх.

Дукха ха йоацаш доккхий цIи ма хинна Алимханова захьа — Коммунистически парте мугIарашка дIайийцаш ва. Цу заман денаш кхы а дикагIа болх бу цул коллективо. Къонача химикашта еннай комсомола комбината комитета вымпел, комсомола Заводской райкома вымпел, комбината Цие байракх.

Ш. МАХМУДОВ.

МОЛДАВСКИ, ТУВИНСКИ, ЛАТВИЙСКИ ХАЛКЪАШКА ДАХЬИЙТА МОАРШАЛ

КПСС Центральни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето Молдаве Компарте Центральни Комитетага, Республика Лакхехьарча Совета Президиумага, Молдавски ССР Министрий Советага моаршал луш послани яхьийтай Советски Молдаве болхлой, колхозхой, интеллигенци, беррига къахьегамхой дезача денца — Молдавски ССР йилла а Молдаве Коммунистически парте кIашагIтеха а 40 шу дизарца даькъала а бувцаш.

Моаршала послание тIа белгалдьякхьа шера къовсам лоаттабеш а Коммунистически парте кулгалца эроссий, украински, вай мехка кхыча халкъаита вежарашха деча новкъосталца котталенаш йоахаш а хьоенача сийлахьча наькъа, де доагIаш доккхал а деш, итогаш еш Молдаве къахьегамхой хилар. Къаьстта а доккхий толамаш даьхад укх тIехьарча итт шера. 1963 шера республика промышленносто арахийцача валови продукце боарам 1953 шерарчул 3,3-зза лаккхагIа бар, хIаьта юрта боахама производства боарам — 2-зза хIана бап аьнна.

Молдавски Советски Социалистически Республикана карагIдийнна сий дола гIулакхаш — Коммунистически парте лелаю ленински къаман политика, цIаккха эшалургбоаца социалистически строя сийлахь-боккха низ, вай мехка халкъий вежарашха дола доттагIал толара сийрда хьокхам.

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитет, СССР Лакхехьарча Совета Президиум, СССР Министрий Совет чIоагIа дог тийша я Молдаве къахьегамхоша дIахо йодача хана а шоай республика тоалр духьа, «КПСС XXII-ча съезда исторически решенеш, парте Программа кхоачашъяр духьа, коммунизма сийлахь-доккха гIулакх бахьан долаш шоай са ца кхоадеш къовсам лоаттабергхиларах.

* * *

КПСС Центральни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето тувински халкъага моаршал луш послани яхьийтай. Тувай болхлой, колхозхой, интеллигенци, беррига къахьегамхой йоккхача событеца — Тувински Автономни ССР 20 шу дизар лен цунна Ленина орден яларцен чIоагIа хаькъала а бувцаш.

Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци котъяларо, йоах моаршал луш яхьийтача послание тIа, тувински халкъа торо влар ший къамая лоIам баккхара. Советски халкъо деча новкъосталцен гIонцен тувински халкъа бIубенна социально-экономически вогалоиаш еча новкъа гIолла ханар. Цо ший ккел чIоагIа йийзар дуьен тIа оггара хьалхарча социалистически паччахьалкхенца.

Лаьийтача моаршал тIа боигалдоккхача тайпара къахьегаш нел боача наькъа лоIами дагалаттараши хьахьекхача тувински халкъа вахаре хиния йоккха исторически событие ар Тувински халкъа республика шний лоIаме Советски Союзах хьакхетар. Цунах гучадалар тувински советски халкъаита юкъера бокъонца интернациональни вежарашха хола гIулакхаш. Вай мехка вежарашха долча халкъий барт тайнача дезала юкъе боахами культурен гIайбоалаяра гIулакха доккхий толамаш дахьад Тувински АССР-о.

КПСС Центральни Комитет, СССР Лакхехьарча Совета Президиум, СССР Министрий Совет чIоагIа дог тийша я, йоах моаршала послание тIа, Тувай къахьегамхоша дIахо а республика экономикеи культуреи айир духьа хьинаре къовсам лоаттаберхиларах, дукха къамаш дахача вай сийлахь-йоккхача Даьхен деррига халкъашца цхьана коммунистически общество хьалъяра гIулакха юкъе шоайкара бизза даькъа лоацаргхиларах.

* * *

Советски Тувай къахьегамхошка моаршал луш послани яхьийтай РСФСР-а йолча КПСС ЦК Бюро, РСФСР Лакхехьарча Совета Президиумо, Российски Федераце Министрий Совето.

Эргий халкъои вай мехкарча кхычa халкъашеи вежарашха новкъостал а деш, йоах дахьийтача моаршал тIа, дIадахача укх 20 шера Тувински республике сихача темпашца дегIаьхай промышленность, ер лаьгара денз хувцаьмаш хиннад юрта боахаме. Тувински Автономни Советски Социалистически Республикос даьха толамаш — цIаккха а кхоачалургбоаца советски халкъий доттагIален. Коммунистически парте тешаме ленинец Никита Сергеевич Хрущев керте латтача цун Центральни Комитето чакхйоахача ленински политика котален яиз гойтаm бола къаьхта хьокхам.

* * *

Республика фашистски оккупантех мукъалаьккха 20 шу дизарца дукхагIа зег тIара денца белакхаш кьахьат дахьийтад КПСС Центральни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето Латвийски ССР къахьегамхошка.

Къовсамча дезачен къахьегам дукха беначен латышски халкъо шийгара дикка доккха даькъа даьлад Советски Союза халкъаша германски фашизм эша а дь яьккхача исторически котален юкъе.

Советски Союза халкъаша цIаккха а дицлоадийтаргдац майрача тIемалхой, шоай са ца кходеш гитлеровски фашизмах мех летарий, вай Даьхен паргIатон лоIами бахьан долаш шоай вахар цIаьхинаралий сийлаза гIулакхаш.

КПСС Центральни Комитета, СССР Лакхехьарча Совета Президиума, СССР Министрий Совета дог Латвийски ССР къахьегамхоша шерра коммунизм хьалъеча гIулакха доккхий толамаш дахар.

(ТАСС).

«СЕРДАЛО»
2-гIа оагI., 15 октябрь, 1964 шу.

1814 ВАХАРГВА ХЬО ХАЛКЪИЙ ДЕГАШКА, 1964

М. Ю. ЛЕРМОНТОВ ВАЬ СИЙЛАХЬ-ВОККХА ЭРСИЙ ПОЭТ! 150 ШУ ДАЬННАД

ШАЛТА

Болата шалта, са сийрда,
шийла доттагIа,
Сона хьо езац аьнна
сага ма моттада.
Сабарерча гуржечо шийн
пхьа леха тийсай хьо,
Кортамукъача черсечо
бирсача тIема иравй хьо.
КIаьдача кулго лаьрххIа
еннай хьо сона,
Къастача минута,
дагалоацам хургболаш,
саестташ шийн.
Эггар хьалха Iоухар
тIагIолла хьона,
ЦIий а на ухаш, гIайгIан
уж жIовхьараш —
бIаргий цIена хий.

Уж Iаьржа бIаргаш
тIакьежар кIирдена,
Цар чу, гора сона,
йоккха гIайгIа латтар.
Цу сийна йоагача цIерал
болат ше санна,
ЦIаьхха сийрда доалар
уж тIаккха долхар матар.

Безама меттаза деш,
новкъост ваь лелае
Еннай хьо, со ша а ва
накъа яргья хьо мотташ.
Тешалахь, хувцалургвац,
хургва со чIоагIа
Хьо санна, хьо санна,
са аьшка доттагIа.

Эрсий метталара яьккхар
Саид ЧАХКИЕВ.

БАЛЛАДА

Ха яхача хана цIагIа
Къона цхьа славянка
ягIа.
Гаьннара я цIий а енна
Йоагга сигале гуш цунна...
Ага чу шийн бер теркадеш
Славянка я иллк оалаш...
«Ма делха! Е дего хьона
Хьехаш да бала
хургболга!
Хьалха да Iа саготдеага:
Хьона ярг ма иц со гаьна.
Хьох ца яла марах
яргьяр.
Бер, хьо делхе, соъ
елхаргья!

Сий лораде, даьла духьа
Летачарца хьа да вахав,
Цун никъ ба цIий лер
йолчахьа.
ЦIи мо долгаш да цун
болат.
Гой, зIа йоагга из сигале:
Iовжал яхьа тIема ала.

Рьъза я Iа ца кхетабеш
Хьайна тIевлатта из
кхерам,
Кашаш тIа дац бераш
делхаш:
Кхетабац цар аIанрий
кхерам:
Цар кхадж ба хьагилга
йолаш»...
ГIар йоал — чувоагIа
тIемахо.

Модж я ерриг цIеша
яьккха.
«Ер дIадаьлар! — мухь
боал цунга, —
НаIалт хиларг, оелахь
воккхий...
Мехк лорабеланзар
тхога,
ГIоазалой
соцабаланзар —
Ордиг телар, тхо
ошадир».

Iовежар из — тIемахочун
Iоажалах цун оалар
хилар.
Бос байнача даь керта тIа
Сесаго шийн бер
хьалъайдир:
«Хьамкал, мишта бов
къонахий.
Кхалсага наькха тIа Iама
декха!».

Эрсий метталара яьккхар
Аьмад ВЕДЗИЖЕВ.

ПАРУС

Сийнача форда цу дехке
Цхьаь лепаш кIай парус
да!..
Фу лех-те цо гаьна
мехка?
Шийн мехка дIа фу
кхессай?..

Михо шок етт — лове уж
талгIеш
Сеттаъ сетташ цIувэ
мачта...
А! Шийн ираз дац из
лехаш,
Е иразах дац удаш!

КIал хи-кIедж я етташ
цунна,
Цунна тIа къег дошо
малх...
Дарц лех цо сов
аьрдагIдаьнна,
Мотташ цо сатем лургба!

Эрсий метталара яьккхар
Аьмад ВЕДЗИЖЕВ.

«Уйла кIоаргаленга, поэтически образий хозалга, саг тIаозаш а вшалургбоацаш а болча поэзе низага, вахари типически оригинальности йизза чулацарга, цIера алц санна хьувш болча бокихача низага дилачa сийлахь-боккхача поэташа кхелларш дагадохийт цун йоазоша».

В. БЕЛИНСКИЙ.

ДАИМ ЕКА ОАЗ

М. Ю. Лермонтова литературе тIехьале цIаккха лергйоацаш йишлургйоацаш я. М. Ю. Лермонтова цIи къаьстта хьаьсара я Кавказе дахача къамашта. Михаил Юрьевича говзаме йоазонашца Кавказо дIалоаца дакъа доккха да. Лермонтова чIоагIа теркалдеш хиннад Iалам, бахача наьха вахар-лелар, халхъа иллеш, Iадалаш. Цунна дайзар кресестиий ахархошкара Iа запе вахар. Цу хана хозад цунна Разин Степанах, Пугачев Емельянах дола дувцараш. Цу деррига а дег чу бужабаьб цунна Iотхьаме доахкача адамашкара бала, чIоагIа хьашт хиннад цун раьза боадаш къоасам доаттабаьча халкъий дог уйла йоза, яних.

Лермонтова вахар чIоагIа оттадаьннад А. С. Пушкин вийнача денощка. Сийлахь-воккха хинкъа поэт Пушкин вер хала дийттача Лермонтова стихаш язъяьй. Цо цу стихаш тIа хьакхайкхаьй цу зачалахь хьалха лаьттача дикагIча наьха уйлаш. «Поэт валар» яха стихаш берригача мехка гIолла дIадържай. Е цу хана эттача поэт вера къемата юкъарчал йоацаша безбо бола паччахьи цун гомахьех гучаьккхай цо шийн стихаш тIа. Паччахьа цIенна уж майра стихаш дIаййзачул тIехьагIа Лермонтов цу сахьата лаьцав. Паччахьанна ловш а цо аларах а Лермонтов Петербургера Кавказе вахийтав. Цу хана хьоашал тохад цо мугIарегIара салтий а баь, СибарегIара Кавказе бахкийта хиннача дукхача декабристашца. Цо къаьстта доттагIал тессад поэташца А. И. Одоевскийца, М. А. Назимовца, цул тIехьагIа В. Н. Лихоревца а.

Эккхаваь лийнача хана айденнаб Лермонтова идейно-творчески сакхетам. Кавказе дайзад цунна вахар ше мадарра, цуццара хьовзамаш, дар-доацар, хоарпе, бокъо, хIаьта лермонтовски реализм а цу шерашка хьахиннай.

Кавказа романтически сурт дилларгара дIавохавеннав Лермонтов («Кавказски есар», «Каллы», «Юрт Бестуиджи», «Хаджи Абрек», «Измаил-Бей»). хIаьта йистевьнннав «Вай ханара турпал» яхача романа тIеи, «Кавказец» яхача очерка тIеи, иза дуккхача стихотворенеш тIеи Кавказ хьа а хьонхаш. ХIаьта а реалистически прозацеи поэзецеи цхьана Лермонтова говзаме йоазош тIа кIеззига моттиг дIалацан тIехьагIо лаьхьа романтически поэмаш а («Демон», «Мцыри»).

Поэта хетачох Кавказ «баьнделчун бирса махк ба», «цхьалхача кортамукъалеш фусам», хIаьта лов улла лоамий довкъаш «даьиман латтаргйола кортамукъалех чIоагIалешаш» я.

Лермонтова Кавказах лаьъ веволюционно-романтически произведенеш белгалъяьнна эрташ я паччахьа Iаьдала мехк бовкара политика хестаеш а лоаман къамаш геана хилар хьахийкадеш а хиннача реакционни романтикашца даьча йоазошта юхе.

Кавказе бахача лоамарошна дукхагIа дIанийнав поэт. ГуржегIа хьоашал техад цо цу хана хьалха лаьттача общественни деятелаца Л. Чавчавадзеца, цун йоI а Грибоедовх йиса жаро а хиннача Нинайца, азербайджански писатель а публицист а хиннача Мирза Фатали Ахундовца. Цар гIо даьд Лермонтовна Кавказе лахача къамий вахарлелар а цар оамалаш а дикагIа йовза.

Кавказерча халкъийн Тирка тIерча казакийн багахбуццам ларде бийжаб дуккъача Лермонтова произведенешта. Масала, «Мцыри» яхача поэма тIа творчески пайда ийцаб аIамигача сагахи цIовъахи даьккхача ширдаьннача хевсурий иллах. «Демон тIара» хьахоз гуржий легендай онзаш. «Ашик-Кериб» — азербайджански халкъа фаьлга я творческий перевед я. «Тамара» яхача стихотворенена ларде дехкад гуржий фаьлгаш. «Тирка совгIаташ» яхача стихотворенена юкъедихад Тирк тIаьдаьнна — даьржа бIаргадайначa нах хийпарани Чарлонни гороаках дола исторически стихотворенех латта дувцараш...

Пушкинен декабристий традицеш зIахо а хьош. Лермонтова шийн поэмаш тIа уттаьй шийн замах философски социальни проблемаш.

Лермонтова поех кавказски поэма тIара турпалхо ва лоаман аIамига саг Мцыри — кортамукъалентахьара къовсамхо, цунна дукха деза ааламашта юкъе вошал хилар, из ше ваьча, лийнача мехка ихалхача гIерт.

Романтически произведенеш кортамукъален хьикарн йода а кортамукъале а баьхан долаш къовсам лоаттабе яхаш кхайкар дуьхьадоахкх поэта шийн ханарча дворянски кагийча нахах доадлаш хиннача мехьала леIам ца хилара.

Кавказе вахав баьхан долаш поэта ниIсагIа дайзад цига хиннa исторически хIамаш. «Мцыри» яхача поема тIа къоастам белаш хьалуш, хоам бу Гуржий мехк Россиех дIакхетар прогрессивни гIулакх долга а из гуржашта пайдана хилар а.

Кавказе дахача халкъий гIулакхаш дувцаш уйлаш а поэта «Къовсам» яхача стихотворене тIа, цуй кхеттора майан да: Кавказа цхьа никъ мара бац — Россеца цхьана.

«Вай ханара турпал» яхача романа тIа Лермонтова хьуча тайпара хьахьохк шийн турпалхой уйлаш а цар вахара хьисапаш а. Кавказера нах (Азамат, Казбич, Бэла) авторо шоаш мабара хьахьехад — Iаламанна гарга, бIарча а мабовва а бела нах...

«Валерик» яхача стихотворене тIа поэто дуце эрсий тIемахой шийна безилга, шоарах йола уйлаш, эрсийи кавказерчи халкъашта юкъе машари доттагIали хилча шийна дика хетилга.

Лермонтова кавказски произведенеш цун деррига говзамерча йоазонех хоадаа йиш йолаш яц. Кавказах йола цун произведенеш шойн чулоацамах аьта ийталу «Бородино», «Даьхе», «Уйлаш», «Поэт» яхача а иза дукхача а йоазонца найсйича.

Даьхе бахьан долаш болча къахьегамга, къовсамга, майралта кхайкаш йола поэта-гражданина, къовсамхочун Лермонтова стихаш вайца я, дежа доазIа поэто шийн халкъа даь гIулакх. Ишта оаш доахкI советски наха Лермонтов дийнна а вахьа а йола моттигаш. Лермонтова литература тIехьалено вай Даьхенерча халкъий литература историена ниIсъелаха яц Iеш. БIаьхий хулийт вай ерриша культура.

Б. ЗЯЗИКОВ,
писатель.

Поэтах дола дош

ХIама дара, къовсам лоаттабара, кердадар, толашагIадр хилара тIакхувш хилар Лермонтовх юхейисача творчества башхало я. Нийсо бахьан, кортамукъале бахьан, хоарцонна духьал къовсам лоаттабечун дIайха дог да цун стихашка детталур. Уж кIоарга, беркате уйлаш тахан а тIехьа наха дег чу йолийт Лермонтова творчества. Цаккха а лакъаргбоаца хьаст хинна даим екаш латт поэта Даьхе тамашe сапра оаз.

«Кагий нахI Москва оций
найна тIехьашка?
Москвена юхье доврга вай...»

яха цун стихаш а йоахаш лийтар фашистех советски бIухой Даьхен Сийлахь-боккхача тIем тIа Москва лорвеш.

Яхача замаи боадон чу баьнна ала санна сийрдача Лермонтова творчества дочкхий, деза васкеташ ду найна. Цхьан хьалкъал долча саго аьннад: «Гений халкъана вах, моакхазаца сийг санна». Иштта цIаккха лергвоацаш найна ва из шийн поэзена.

Хала а къиза а хиннай Лермонтов наьха ха. Кортамукъале бахьан къовсам лоаттабер хиларах тарра моллагIа а мукъален оаз йоаеш хиннача паччахьа Iаьдало даим тIакхувш, аккхаваь лелаваь из, кIезигагIа вахарга ловча новкъа леставаьв. Цудухьа доаца да цун вахар, тхьаь борхI шу а даьнна хинналац цун дуале вувча хана. Бакъда, цу лоаццача хана поэта тамашe дукха а дика а хIама де кхийнад. Эрсий поэзена юкъе меттел цунеш поэзене юкъе а теттара кIезига ба поэташ контталл дукха дар карагIдьнна.

Лермонтова эхара хьалхара поэтически йоазош 1828 шера белгалдаьда да. Деррига а 14 шера мара творчески йоах баьбац во.

1841 шера вала ха йоацаш найновчуз тIехьагIа цун йоазош деwаш бараьтта хьалхашка хаддаьна дегIаухаш хьаенаи из, низа найза валлалца, тIа-тIа лакх а цун. ТIехьенашта Лермонтова йоазошкара кордаьй цоай дег чу болча кIоарга уйлаш, вахара бола лоаркIам, творчески никъ.

Бера а кхелетачу хана цо язъь стихаш цIенхашта, уйла а оно IойчIенача цецвоал хьо Лермонтова денахеx, цун чIоагIача оамалах. Деwаш олчоа гу поэта оамалцара даим хIама дара тIакхувш йола башхало, къонача гене дожхаш хьмкар.

«Са хIама де деза, хIара сай ди
Вовкхача турлала Iондоргіа
санна
Латташ де безам бар са,
СалоIилга ахар фуд хац сона,»

йоах поэта.

Лермонтова ерригa творчество поэта карагIаьнна дехал дола гIулакх да. Мел боккха а дукха а йола оаз, хало ла йийзар цун, кура, майра духьал латта вийзар цо кхайкабаь къовсам чакхбакkха.

Паччахьа Iаьдала кертах тоха хIама а хинна дIаттар цо Пушкин верах язъяь «Поэта валар» яха стихотворени. Iаьржача бус сега тIоа санна чехка мехка чакхъийккхар из, шийн автора цIи мехка дIайовзийтаw, Пушкин вийнарий бос дIабохийташ. Из бар паччахьа Iаьдалца гуччахьа дIаболабаь тIом, ше мадарра гуччадьнкха хоарцон Iаьдал, цук тайпа болх.

«Шоай дерригача Iаьржача
цIена
ЦIендулургзаш шоана поэта
Iодахийта цIена цIий»,

йоах цо паччахьага а из хьалхолцаш мел барашка а.

Лермонтова оамалцара верттерзар да ца кхерилга. Из дац вахарах дог вккхар, из гоамдалар, вахар бахьан лоаттабу къовсам, вахара моастагIашца бу тIом ба из. Вехарах дог дилачо лаъе йиш йолаш яц «Поэта валар» яха, паччахьа Iаьдала теха бомбеи поэта кр санна уйла йолчар аькха кеталоя хинна дIаотта стихотворени.

Из стихотворени бахьан ше Кавказе вайташ, «Iодика хийла, мIадана йиза Росси, лаьй мохк, аьлий мохк» ,яха дешаш Лермонтова аьннадац. Даьхе шийна ца езарах. «Тамаше дукха еза» Даьхе лаьйн аьлийн боацаш, къе йоалаш, тоалуш шийна бIаргайча деааш аьнна да уж, шийн халкъа кортамукъален тоалу вахари хилара тIехьа къовсам лоаттабеча, моастагIашта ка луш воаначa тIемахочо аьна да уж. Из я эггара тIехйола патриотизм. Даьхе ца езаре цо вргIацар: «Сай Даьхен мерза илли санна, еза сона Кавказ».

Вера хана дена шийна дукха дезаденнача лоамий хозал меттел, цунна Кавказе бIаргдайра шовита ца оша тIом беш эрсашеи лоамaи нахеи вIаши бовбеага в. Цунна бIаргкайра тIема цIеро йовгаьльча юртий чилла. Цо дика кхетадора доагадаьча цIенойх мичахьа дале а хьадж цхьатарра къахьа йоагIилга, гIийгIане сурт оттаделга.

Кавказа лоамаш санна низ болаш, тайп-тайпара, хоза оаз йолча Лермонтова поэзе дикkха дуне хьалхашка отт вайна. Вай нецдоах цун йоккхача произведенеша «Вай ханарча гурпало», «Демон», «Мцыре». Кавказа лоамий къегача бовхьашта тIагIолла гIетта дола сигаленашка доал деqоа а духьалдаьнна шайтIа — Демон, михо вгош шарх йоах баьнаца, тата дехле делх драмаи сиха хийи, оттача дехке лоамашца са доахкаи санна хеталу, дог гIоза я фурайIа санна йола Тамара, гIайгIане ои гурна, зов йоах Азамата аIамигача шалта, Мцыри барсаца летам ва, тIоа сегий сийрдайоах лоамаь чIожаш. МассагIа ефрае, сурт да укказа, из денле а хура а дуне да поэто хьахьокхар!

Вера хала дениз Кавказах шийн бенна безам аьгI ца душ чакхваьннав Лермонтов. Цо шийн произведенешка цо мадрра йийцай из кхоача Кавказ. Поэта денназ деш хинназ Кавказах, цу дехал долча къонгех, цар кортамукъален уйлаех, къонахчалах. Лергйоаца лоамий наьха образаш кхеллай Лермонтова. Майрача хIантий кура эзэ цар гонрий бергаша ду таташе хоз вайна цун произведенешкара. Лоамаши Лермонтова поэзии вIаши къоастаде йиш йоацаш да, уж вIаши чIоагIа тара да.

Вайна дукха веза Лермонтов, нецдоах цун вахареи творчествеи, вайнь дукха еза цун еш бола а дика а стихаш, кIоарга, гаьна хоача уйлаш.

Р. АХМАТОВА,
Нохч-ГIалгIай поэтали союза председатель.

Саид ЧАХКИЕВ.

М. Ю. ЛЕРМОНТОВ

Хьадар къона вахар
Нийсса бера пхо.
Ва, са кана—Даьхе,
Мичахь хиннай хьо!

Из вуwш тацар хьона?
Корта хьа чутаI...
Вежар эза санна
Россе сийрда воI.

Гоннахь латтар лоамаш,
Гуш дар поэт оуалга.
Ай, магазар шоана
Лаца, айдаь кулг!

Оеш из лоро оезар.
(О, из къиза хаI)
Шуца бар цун безам,
Шуца лоIар са.

Зама латта йодаш,
Поэт дийна ва,
Байна, бовцаш бараш
МартыноагIар ба.

Вахар эргадаьккха,
Баха хайшаб нах.
Боаргбац, боаргбац
цIаннха
Хьа поэзеи малхI

Сайна хала хилча,
Хьоца аз салоI,
Латт хьо даим дег чу,
Россе сийрда воI.

Лоаман бовхьашкара лоа санна цIена поэзи

Пятигорске хинна писателий форум

Укх деношка сийлахь-воккха эрсий поэт Михаил Юрьевич Лермонтов вагь 150 шу дузаш вай мехкарча писателий форум хилар Пятигорске. Вай республикера цига вахавар вагь саг — культура министра заместитель Р. Умаева, педагогически института хьехархо, филологически Iилмай кандидат, доцент Б. С. Виноградов, писателий правлене председатель, поэтесса Р. Ахматова, со.

7-гIча октябре делкъал тIехьагIа ши сахьат доаллаш кхаьчар тхо Пятигорске. Къаьга хьежаш малх а болаш хоза ди дар. Машина тIара Iоювллане, кондитерски фабрике дигар тхо. Цига тхо вIашагIкхийтар фабрика кулгалхошца, болхлошца. Цар дийцар шоай балхах, шоай вахарах лаьца. Ахматоваси аз тхоай керда стихаш йийшар. Тхоайла воттагIий хинна, зIахо йодача хана а вIашагIдетталургдолаш чIоагIа я къаьстар тхо.

ШоллагIча дийнахьа Iуйрийна цхьайтта сахьат даьча аIамигача автобусаца Лермонтов вахьача, дийнача моттигашка хьажа дигар тхо. Эггара хьалха тхона бIаргайра М. Ю. Лермонтова музей. Из я хьалха Верзилингlар хиннача цIеношка. Тхо дIачудевл хьалхарча цIагIа. ЦIа аIамига да. Эльбрусагахьа дIаделлаш да цун ши кор. Ий дахчан за. Хьалха хиннача хIамаех цхьа истол мара дисадац. Цу цIагIа даьннад поэтан Мартыновам юкъе дов. Вокх цIагIа хьалчувоаллача саьнга лаьттаб пианино. Цу тIа гола а отталь лаьттав къона Лермонтов. Цехьа кораштa юкхе дивана тIа, юкъа йоккха шалта а уллаш, чоккий а духхаш ваьгIав Мартынов. «Йоккха шалта йола лоамарo», — аьнна, дош кхессад Михаил Юрьевича. Из вIалла дага а хиннаваш Мартыновца дов даьккха. Шо даим беганта тIеро хилараца дIаьнилад цо уж деwаш. Лермонтов дог цIева долаш, назаца тоwш, ше аьнача хIамах саг вгIаэ вахача, дIатIа а вахе, бехказа воалаш хиннав. Цхьабакъла, доккхача хьалкъала да воаццача Мартынова лайнадац уж деwаш. Гулакх лета безам эттад. Массахана меттаи детташ, гомахьа хьувлача поэта моастагIашта дезача тайпара вийсаепиад из.

Пятигорска арахьа Машук яхача лоама кIал вIашагIкхийттаб уж шоай секунданташ а тIехь. Цхьаккха саг кийсевпиввац уж дIа-са къоастабе, юкъе даьнна дов дIадерзаде, бIаргагушше поэта беш латта гийнабола юхатоха.

Морхаш тIаьхкa Iаьржъеннача сигала урагIа техай Лермонтова тепча. Шерра шийн доккхий бIаргаш а дийла Мартынова цийсса бIарахьежаш лаьттав из...

Тепча яьннай. Лермонтов вежав. Цу 1841-гIча шера июль бетта кхесса делкаш догIа а долаш. Машука кара леш иллав кхоачаш тхьаь борхI шу далаза вола эрсий сийлахь-боккха поэт Михаил Юрьевич Лермонтов.

ХIана а тIехь болаш ба из Машука тIара Пятигорске Iочувена никъ. Лор тIаккхьчача, поэт вена хиннав.

Тхо латт поэт хьалха дIавелла хиннача моттиге. Йист хулаш саг вац. Аьрда оагIорахьа бIаргагу поэта шийн стихашца дукха кхетабаь ши корга бола Шат-Лоам. Нийсса хьалхашка латт аIамига а доккха а лоамаш — Бештау, Железная, Спящий лев, Змейка. Мартынова шийн бIехк хулг айдаьча хана, уж цунна Iотта ца кхеташ миwта дисаддьогI. Аьнна хет.

Автобуса тIа хоwи тхо. ДIахо долх. ГIа дIа мел баьккхочара тхона хьадухьал уетт поэта сурт, цун вахар, цун гIулакхаш. Тхо хилар Лермонтов ваьхача аIамигача цIалта чу. Аьнк тIатеха ба цун тхов. Хьалха из ча тIатеха хиннаб. Петербурге Лермонтова хинна истоли букъ бола кIаьда гIанди латт магIайнстерча цIагIа. Цу чу дукха шийн тIехдика стихаш язъдьй поэта. Корашта кIал беша агIа Лермонтова шийн стихашца йийца къоахк. Лакха урагIаха мижаца тенкаш латт цун низ бола тхьевронаш. Къоахка гаьна тоаццам бIаргаш кIарцхали ажIа. БIар хIамига да. Лермонтов дийна волча хана цига заьгIад доккха бIар. Из ди теха дожадаьд. Цунна метте хьалтIадьннад хIанз загIа бIар.

Тхо хилар Лермонтовски галерее, поэта цIерахча Гроте. Эолова Арфа лаьттача. ХIанз Арфа йолаш яц. Из лаьттача моттигера шаьра бIаргагу еррига Пятигорск. бIарг макхоачча дIалоах лоамаш. Поэт кIезига хинна моттиг яц из. КIезига лаьттанаш поэт Эолова Арфас беча гIайгIане узамга ладувгIаш, вахара уйла еш.

Сарахьа дин сахьат даьлча Пятигорске Лермонтовски скверe поэта памятника хьалхашка йоккха митинг хилар. Цига хьагулбелар эзараш нах. Трибуна хьисапе хьалъяьча моттига тIа бовa хьаьший. Царца ба вай Даьхен вежарлен республикашкара, доазол арахьарча мехкашкара баьхка нах. Монголера баьхкаб новкъостий Сандагаа Загорайн, Дамдопрев Сормуушри. Чехословакера веннав поэт Ян Пилараж. Царца ва молдавски язархо А. Бусуек, болгарски поэт Б. Колчев.

Митинг хьайийлар КПСС Пятигорски горкома секретара нов. А. К. Ведерникова. Пятигорскерча партийни советски организацей цIерагIа салам-моаршал делир цо М. Ю. Лермонтова 150 шу дуза ди хезде баьхкача хьаьшашка.

Микрофона хIатIавода цIи хеза вола поэт Павел Антокольский.

— Пятигорске цхьаккха улица, цхьаккха моттиг яц Лермонтов дага ца воагIаш. — йоах цо. — Тахан укх памятника хьалхашка вай гулалар да. Вай вахар теадалар, вай ирз чIоагIдалар. Поэта хьалхашка латт БIат-Лоам, поэта тIехьашка латт Машук. Цу тIа ягIа телевизионни антена. Цу антенна вIашагIтехача санна зет вай мехкарча, эзарг дунеи тIарча халкъашта юкъера моттагIал, машар. Цаккха ца леш вайца хургва Лермонтов. Цох дикагIа бола тешам ба чаханаре ди. Цо лолаш ба из санна сийлахь-воккха воI вола мохк.

Цул тIехьагIа Лермонтовх шие язъяь стихотворени еш цо.

Къамаьл ду ГуржегIара веначa поэта И. Нонешвили, СССР-а Iилмай Академе член-корреспондента Д. Благойс, молдавски поэта А. Бусуека, чехословацки поэта Я. Пиларжа, иштта кхыбараша.

Хоза аьлар пятигорски № 9 йолча школе 5-ча классе еша ясIача пионеркас Бычкова Танис.

— Советски Союза дерригача берашта веза Лермонтов. — аьлар цо. — Цунгара Iомалу тхо вай Даьхе кхы а дукхагIа еза. Оаха хIара гурахьа язаш кхухь поэта.

Митинг чакхъяьча, делеганеша зизаех диза тускараш оттадир поэта памятника гонахьа.

Цу 8-ча октябре сарахьа 6 сахьат даьлча Пятигорска оперетта театре хьайийлар форум. Форума председатель вар ДаьгIестана цIи хеза вола поэт. Ленински преме лаурeат Расул Гамзатов.

— Паччахьа хана-м М. Ю. Лермонтов поручик вара вацар. — аьлар цо, форум хьаеллаш, — цхьабакъда, тахан вай воаш «вартвая», этара хьалхаре косменавт ва.

Шиш дийнахьа бар форума болх. Къамаьл дир Ираклий Андронникова. Шоай стихаш йийшар поэташа Борусь Бровкас, Раиса Ахматовас, Снежинов Ярославa, Жаров Александра, Капутикян Сильва. кхыбараша.

Форум чакхъяьча, доккха концерт оттадир пятигорочашна хьаьшашта.

10-ча октябре делегаташ дIа-са къаст. Тхона цхьаннена лийлургвай уж денош. Цу денашка боккъонна кхетадир оаха вай сийлахь-воккха поэт Михаил Юрьевич Лермонтов дийна волга, из даим вийна, вай гIулакхашца, вай уйлашца, вай вахаца волга. Байнаб МартыновгIар. Кхы гургйоацаш дIалхай хьаьнира хьаьна ха. ХIаьта Лермонтов дийна ва. Дийна ба цун мохк, цун халкъ, цун Iаздьнаце чIоагIа санна хинна Кавказ.

Саид ЧАХКИЕВ.

Доазол дехьа яздераш

«КарагIдаьнна Iалаьмате тамашийна хIама»

КОПЕНГАГЕН, 12 октябрь. ТАСС-а КОРРЕСПОНДЕНТА Ю. КИСЕЛЕВА хаам бу: Кхо сег тIаьхьагIаш долу «Восход» яха космически кема Лаьттан спутника орбита тIе даьккхад аьлла бола хаам Iалаьмата сихо чанхIоьлар Дание.

Советски Союза карагIдаьнна тамашийна хIама да из, аьлар ТАСС-а корреспондентага Лаьттан спутникага хьежаш йолча станца директора Асгер Лундбана. «Восход» яха кема космосе дахийталехьа цига хиннача кхыча космически кемай Iилман ловрхIам дувцилга йеацам боккха бу, со шеко а тамашийна керда дараш довзийтаргхиларах. Иштта йоккха нетало жиндорца даьккъала дувц аз шо, аьлар А. Лундбана.

БУХАРЕСТ, 12 октябрь. ТАСС-а КОРРЕСПОНДЕНТА Ф. ЖАРИКОВА хаам бу: Советски Союза В. М. Комаров, К. П. Феоктистов, Б. Б. Егоров тIабела «Восход» яха космически кема урагIдахийтарах бола хаам цу сахьате дIабаьржир румынски столица. Меттигерча хенах 11 сахьат даьлча румынски радиостанцеша ловцаш хаам дIаихайкабир. Цул тIаьхьагIа цIаьнха а радио чу гIоьлла дIаихайкабир «Восход» космосе дакарах бола хаам.

ТАСС-а корпуните цахеддаш телефон етт ца бовзача а бовзача а кха, советски халкъ карагIдаьнначунца даькъала дуьцаш ловцаш деах. ХIанз дукха ха йовццаш телефон техар педагогически института студента Опришан Раду. Сай ковкъостаца цкъана советски Iилмана карагIдаьннача гIаданга ва со, аьлар це.

БЕРЛИН, 12 октябрь. (ТАСС). «Восход» яха космически кема борта тIе пилот, Iилмахо, лор а волаш Лаьттан спутника орбита тIе даьккхад!» Из кхаъ цу минута дIабаьржир АДН яхача агентства. ГДР радиос Токиорча Олимпийски ловзаршкара дIа и передачаш сецийр ТАСС-а хаам дIаихайкабир дукха.

— Геттара а дика! Дег тIара даькъала дуьц аз советски халкъ. Советски Iилмахошта карагIдаьннача тамашийна гIаддига тха, — аьлар ТАСС-а корреспондентага Iилман немецки академе физико-технически института (ГДР) директора профессора Рамме. «Восход» лаьтте тера хулийтаргья космос кхарерзаларна юкъаенна йола цхьайолха ловрхIам проблемаш кхы а кIоаргагIа Iамо.

СОФИЯ, 12 октябрь. (ТАСС). Шеой передачаш сеца а аь ерригача болгарски радиостанцеша дIаихайкабир космос карерзалар даькъе Советски Союзо аьлхха Iалаьмате йоккха керда кетало — кхаь космонавт чу а волаш «Восход» яха космически кема урагIдахийтар.

ВАРШАВА, 12 октябрь. ТАСС-а КОРРЕСПОНДЕНТА В. КУЗНЕЦОВА хаам бу: Шуьх корреспондентаца къамаьла даь Пальски вIашагIтехача белхлой парта ЦК секретара Юзеф Тейха аьлар: Советски наха карагIдаьннар Iалаьмате тамашийна дескха хIама да. Кердача групповой полета техналу космически арахаа карерзалара, Батта тIа сег Iовссамарга сихдара кхиньа дIаха хьалха прогресса. Эттара фантастически дара декъхарам кхачочкадара бола цхьа Iилмана техникан ловрхIам цIаьнха а белгалбаьлхар Советски Союз. Из дика хета сирпрызэ а!

ВЕНА, 12 октябрь. (ТАСС). Меттигерча радиос шай передачаш юьхьагIа а аьхха дIаихайкабир эттара ловрхIаменгIа хоохIаш бола «Восход» яха кема космосе дахийтарах бола хаам. Космос карерзалара даькъе советски Iилмахоша карагIдаьнна декха хIама лакхI цунах.

ХЕЛЬСИНКИ, 12 октябрь. (ТАСС). Кхоъ космонавт чуваьлла «Восход» яха космически кема урагIдахийтад аьлла Советски Союзера хаам хьалхарчаниш а деррига финнски газеташа экстренни хаам бир Финские телеграфни бюрос. Иштта из хаам бир радио чу гIоьлла дерачу кердадаьрий сводкашка телефонашех.

ТОКИО, 12 октябрь. (ТАСС). Коммунистически белама гIеранаьннача дейтела, японски парламента депутата Исиа Сига ТАСС-а корреспондента еннача интервьюца аьлар: Кхоъ космонавт чуваьлла «Восход» яха космически кема урагIдахийтарца дег тIара даькъала дуьц аз советски халкъи премьер Н. С. Хрущев. Советски Союза карагIдаьнчар тIаьхье коммунизм хьалхьеш декхарча халкъа маьшарерча къахьегамах хьа [illegible].

НЬЮ-ЙОРК, 12 октябрь. (ТАСС). Кхоъ космонавт чуваьлла космически кема урагIдахийтар ВIашагIкхиэйттача Штатешкара кхеэр цкъ йола сенсаци я. Масмера шеко доца хьаг [illegible] информацин агентстваша белгалдеах цкъаннел дуьнахагIа сег космосе цкъан кемаца эттара хьалха ваханга. ЮПИ яхача агентства къьастта белгалдеах советски кема урагIдахийтаре йола «Джеминай» яха американски программ тIехьайина хилар. Цу проектах ер шу чакхдаьлляш ши космонавт чуваьла кема урагIдахийта кархIаш дар, хIьта хIанз из хьатIадагIагIача шера февраль беттага кхачаца тIехьадаьнихад.

Информацин агентсташи рагдиаси советски космонавтий биографеш дIайовзийт, царга дика хьал хилар белгалдеах.

БОНН, 12 октябрь. ТАСС-а КОРРЕСПОНДЕНТА А. ТЮПАЕВА хаам бу: «Из геттара дика», «ХIанзалца ца хинна эрсий толам», «КарагIдаьнна тамашийна хIама» — из йеах ТАСС-а корреспондентаца къамаьл даьча Бонна бахархоша.

Космос карерзалара тамашийна карагIдаьнначех бола хаам сиха дIабаьржийтир ДПА яхача малхбузен-германски агентства «молни» даьхна ганетина а аь. ФРГ радиостанциша эфире гIоьла дIаихайкабир из. Ше ТАСС-а корреспондентаца къамаьл деш советски Iилмахой, техникаш даьхаьла бийцар Малхбузен Германе йоккхагIа йолча Бохумерча обсерваторе директора профессора Каминскис.

Бохумера обсерваторе комплектиа советски космически кема полетага хьежаш я, аьлар цо. «Восход» яхача кема радиостанци тIера сигналаш хьовйо обсерваторе.

КЪАХЬЕГАМА СОВГIАТАШ

Нальсарен «Электроинструмент» яхача заводе декхара денга шерлуш латт Сийлахь-йоккхача Октябрьски революце 47 шу дузача денна сийленца накъа бахара йоаржаль социалистически ахь. Ийс бетта план 105,4 процент кхоачашъяьй, арахецача продукцега дIабоза мах лохбарах 40 эзар сом ахча кходаьа. Дукхьал сентябрь бетта тха заводо кходаь ахча 14 эзар сом да. ХIаьта ийс бетта 3 процент лакхъеннай къахьегама пеш арле.

Московски 15 предприяте коллективай болам хьал а лаьца лакха дикал йолаш нечхьалехенна эз дергIоацаш продукци арахецара къовсам лоаттабу тха завода коллективо. Цига дика дакъа доац коммуниста Арчаков Къамбулата кулгалдеча литейно-прессови цеха коллективо. Дика къахьег Сагов Закрече кулгалдеча механически цеха, Лоушин Бориса кулгалдеча сборочни цеха коллективаша.

Производствени план кхоачаш а тIеххоачаш а яра. Iилманан техникален карагIдаьнараш балха юкъедовладаре, бедали материалаш кхоаре, еррига овтхалаш яздеген рентабельни арахецара тIехьара къовсам — завода коллектива хIара денна дола гIулакх а хилна дIаэттад.

Б. ГАГИЕВ.

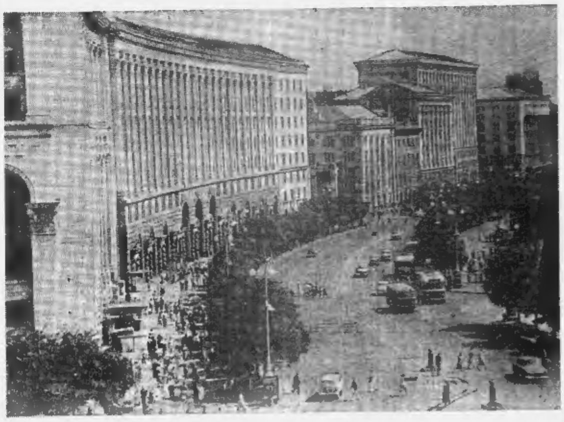

Украински советски социалистически республика столица Киев тахана.

ТАСС фотохроника сурт.

СПЕЦИАЛИЗАЦИ ЯЬЧУЛ ТIЕХЬАГIА

Фермай болхлой къахьегама оьсарле лакхъеш а цар лу пайда совбоаккхаш я да 10 ди даьлча денз Iаьсий кхедара йоккхагIа йола фермаш е бригадаш вIашагIъехкилга. Искусственни шура юкъейихьача дена ергадакха йиш хилар Iаьсий кхеделга. ХIанз аьнц Iаьсий доккхаду доахан.

Хьалха хинначул дукха а пайдалегIа я из метод. Йоккха е вIаьнга из яле а хIанз хIара ферме Iаьсий кхеду. Цу тайпарча хьалашка Iаьсий лелаерашта дизача шера хьабе болх хилац, хIаьта цар хIоаргагIа алапи эц, ноаште тIадаллар дика кхоачаштан, дукха вах балхара дIабуьлаш хуьйцалу. Цу дерригнеша а юхабетт болх, Iаьсий кхедара Iатъ я.

Цхьан боахаме Iаьсий дола массехк вIаьнга ферма лелае геттара хала да. Хала а деза а да уж доакъарца Iалашде, механизаци е, Iаьсашта лергIа гIулакх де.

Вай мехкашкарча а республикерча а Iаьсий леладеча йоккхийча фермай опыто хьагойт из чIоагIа пайдане долга. Массехк шурий ферма йолча колховашкей совхозашкей яйсагIа да деррига Iаьсий цхьаннахьа леладелга вIашагIтIехьдаккхар. Цу гIулакхо торо хулийтаргья гензагIа бола Iаьсий леладераш цхьаннахьа вIашагIтохка, царна бIарчча шера бе болх Iалашбе, хIаьта наькха алапи а лакххургда.

Цу тайпарча йоккхийча фермай болх толамо кхоачашбера чIоагIа лоархIам болаш да Iаьсий искусственни шурийца кхабар, царна витамин, йол, буц телар, уж чудоахача помещенешта хан-хана наькха профилактика яр.

Иштта йола специализаци яьй Грозненски производствени управлене № 1 йолча шурий совхозе. Ши шу да ферма кердача хьалсапе болх бу, хIаьта из пайдане хилар хьотте а гучадаьннад. Цу совхозе йоккха ши шурий ферма я, хIаьта Iаьсий цхьан ферме леладу. Фермаш вIашагIтохалеха леладьчул 20—25 процент дукхагIа Iаьсий леладу хIанз цхьан сагo.

Совхозе вIашагIъеллай массеза болх беш йола говзача Iаьсий леладерий бригада. Цига болх беш ба П. Татарина, М. Ларютина, М. Сизова, В. Ефремова, А. Гамзюкова, П. Лымарь. Цар Iомалъй Iаьсий кхедара толашагIа йола методаш, шерра пайда эц искусственни шурех, антибиотикех. Республикански ветбаклаборатора хьаеча антибиотикех (биомицин, витаминаш) 90 процентах пайда эц № 1 йолча шурий совхоза хьайбаш леладераша.

Цу боахаме 10 ди даьлча денз цIенача шурийца кхоаб Iаьсий, хIаьта 15—20 ди даьлча денз чакхъьккха шура тел царна, 20—30 ди даьлча кIезиг-кIезига искусственни шура мелае доах уж. Из ден-буьс кхоаза лу.

12 ди даьлча дена буц йоли за Iамаду Iаьсий. Цу гIулакха дукха белокаш каротин йола витаминаш йоп кийчъю.

Ах шу даьлча Iаьсех Iулаш а дий кхаба кхыча ферме дIадуг уж.

ЦIаьхха а белгалдаккха безам ба тха — цу тайпарча специализацех хьадоала бермат Iалаьмате доккха да. ХIанз совхозерча хIара Iасяига 700 грамм дуьх тIакхет, Iаьсий кIезигагIа дии — дIадахача эх шера дерригача Iаьсех ши процент мара дайнадац, специализаци ялехьа кхоаза дукхагIа доаре уж! Укх бакъдараша къаьгга хьахьокх специализаци яьчул тIехьагIа мишта тоаделар гIулакхаш. Нагахьа санна специализаци ялехьа цхьан саго 43 Iаса леладеш хиннадале — хIанз 56 леладу, хьалха ден-буьс цхьан Iасанъ 508 грамм дуьх тIаккхетаж хиннадале — хIанз юкъера лаьрхIача 611 грамм тIаккхет. Специализаци яьчул тIехьагIа Iаьсий леладераша бетта 125 сом ахча доаккх, хIаьта хьалхагIа — 74 сом мара дакахацар.

Хьайбаш леладу керда помещенеш хьалъеча хана боахамий кулгалхоша терко е еза Iаьсий специализированни фермашка хьалхедара эшачун, хIана аьлча из метод йоккха тIехьало болаш я. Лоаман массехк колхозо цу тайпара юкъара цхьа ферма хьалъе мегаргья.

Колхозийн совхозийн кулгалхоша, зооветеринарни специалисташа деррига а де деза из прогрессивни метод массанахьа шерра юкъеяхьара. ТIаккха пунах боккха пайда барба хьайбай боахам сихагIа дегIабоалабара.

А. МОЧАЛОВСКИЙ,

М. САГОВ,

Iилман болхлой.

Лоаман юртарча школе

Укх деношка тхо хилар Галашкарча цхьайтта шерарча школе.

Сатийна яц школа кеа — дIахьежача гуддьча тишача аьнна шкхе цхьа хIама дуьнлаш латт цIе галстукаш укха массехк дешархо. Кол юкъе дукхагIча «А» класса дешархой физкультура урок дIахьош ба.

Тхоьв духхалъера ха яха. Доахача детIара, пIена зоний их йоаза кхалсаг. Це ше хьайовзийтача тхона хайра из школа директор Анна Ивановна Лопатина йолга. ЧIоагIа безаме сег я Анна Ивановна. ДоагIача бесса сий ду цун юрта бахача наха. Масса а хана из йолча боагIа уж шоашта хьехам эца, гIо деха.

Дика вIашагIехьбаьккхаб укх шера укхаара болх. Соакхаро дешара шу йисте малаьлланге а кхоачамхилал гойтара пособи Iалашийн.

— Укх шера, — йоах Анна Ивановнас — тха дешархой йиза торе хургья химех а физиках а йола опыташ химико-физически кабинете дIахьа. Цул совгIа кхы гаьна из доаккхаш ремонт яр школана дешархой, хьехархой, технически персонала вициаца. Дешархоша шоаш тоалир парташ, истолаш, досташ. Школе чуваьнначова бIаргагу укхаза хIара саго теха кулг боккхача безамца техалга — сенна деза, пIена, басаранца кийчъяй школа.

— Геттара кIезига хьожадаьлар тхона укх шера ремонта лаьрхIа ахча, — аьлаш дуьц Анна Ивановнас, — цхьабакъда, тхоай низаца мохь бутт болабаьлалехьа яь даьлар тхо ремонт.

— Ремонт яь яьлар. Цхьабакъда, пуйна боалаш бапар школера болх. СоакхарчучIоагIагIа хьажа везаш, иза а дIалаце дозаш хар деша ха йола берам.

...Долалелар дешара шу. Деша ваззача 526 сагах 520 деша вера. Школе из боагIаш аьсар аьх хешархо. Техача гучадаьлар уж дахха а йиIнг йоагIа. Бахаш ДаьттагIа бар уж. Кхоъ кхелагIчен кхоъ яккхагIчен классашка деша хила езар. Фу бахьан долаш бисаб-хьогI уж деша ца боагIаш аьнна оарцагIбьлар школа хьехархой, юрта общественность. Техача гучадаьлар цхьабола дьнна-поашена йиIнг дешь яха йиш йолаш яц — кхоачам бац, аьлаш бахьанаш а доахаш йиIгашка ца дешийтар хилар. Иштта бахьанаш доахар ДаьттагIа вахаш волча Мархиев Бахьаудина, Хильдыхароев Эдисултана, Тумгоев Махьмада, Карабаев Бахьаудина. Цудухьа ДаьттагIарча юртсовета председатель йолча нов. Оздоевас а общественносто а тахха а техка новкъостал оьшача новкъостах дир. Иштта школе дена аха йолаелар аьх йиIнг. ХIанз Галашкарча микрорайоне дешара чу ца ооаш цхьаккха а бер дац.

Школа администраце лаьрхIар дешара цу дIадолалалалехьа Iаьна кхоачамхилал кхетаде хIама Iалашде. Це лаьрхIар кхоачаш деш Iаьнал да укхаза. Ший хайнакхьа тIабера 10 тонн кIора, 600 складометр дахча. Шелал еттача эггара хьалхарча дийнахьа дена пешкаш летае йиш йолаш ба укхаза.

Дика вIашагIехьлаьккхад Галашкарча цхьайтта шерарча школе производствена буьваш доаттабера гIулакх. Кхыйолча школашка санна а доацаш йиIгана а кIаьнкаш а Iомаш укхаза шоферий говзал. Школа доалахьа автомашина я. Иштта дика из говзал а Iомалъ школа йиIнг наякхханге а «Ленина никъ» яхача колхое шоферашка болх беш ва Оздоев Ваха, Оздоев Осман, хIанз Советски Эсаре гIулакх де школа Бузуртанов Бахьаудина.

ЧIоагIа сакъердаме дIахьу дешарах мукъа йола ха 300 совгIа сег чувоагIача школа пионерий дружино. Соахка пионерски Ерригсоюзни экспедицие дакъа лоацаш Нохч-ГIалгIайчене хьалхара моттиг а яьнна шоай дикача гIулакхашца дIайяьзай из ерригача республике. Iалама ховленех доккхал деш ба Галашкарча цхьайтта шерарча школа пионераш — массъхаста экскурсенка, походашка ух уж. Iомаю шоай край, гулъю тайп-тайпарча баьций, эшай гербареш.

— Дукха гIулакхаш да тха пионерий дружино даь, цхьабакъда де дезаш кхы а дукхагIа да. ХIанз тхо чуйийна кийчо еш да Октябра 47 шу дузача денга. Сбор хиларах совгIа цу дийнахьа оаха итог еръа пионераша тIехдика а дика а деша, аьнна тIайиiцача декхараштa.

Школа коридора зоарнгача пенех хьалтеха доаха тайп-тайпара сурташ.

Цхьабакъда, кхы хIама да белгалдаккха дезаш: массехк шу да Галашкарча цхьайтта шерарча школе доазол дехьарча къаний мотт хьеха хьехархо воаца. Цу гIулакхага хьажа а ху школе хьехархо вахийта а декхарийла я Нохч-ГIалгIай просвещене министерство.

Р. МУЦОЛЬГОВА.

Редактора зам. А. А. МЯКИЕВ.

ЛадувгIа

Радио: 6.30 Юрте болхама болълоша передача (гIалгIай меттала); 6.45 ашараш; 7.10 «Грозненский рабочий» «Комсомольское племя» газетий обзор; 8.15 «Сердало» газета оагIонаш тIара; 8.25 концерт; 8.45 «Къона тIехье» яха передача (эрсий меттала); 16.05 «Михаил Юрьевич Лермонтов музыке» яха музыкальни передача (эрсий меттала); 16.35 керда хоамаш (гIалгIай меттала); 16.50 «Къонал» яха передача (эрсий меттала); 17.05 керда хоамаш (эрсий меттала); 17.20 нохч-гIалгIай ашарий концерт; 17.45 керда хоамаш (нохчий меттала); 18.00 Москвера трансляци.

УКВ: 9.00 «Лермонтова Балакирови» яха музыкально-литературни передача; 9.50 М. Балакирова хьалхара симфони; 10.30 «Аьрзе чIоагIале» яха Бабаева операх йола музыкально-литературни композици; 11.30 «Песни над Родопами» яха передача; 19.00 «Хиш Iаьржа дар» яха радиопостановка; 20.05 «Мцыри» яхача Лермонтова поэмах йола М. Ипполитова-Иванова симфонически поэма; 20.25 «Миху эра этабу» яхача спектакла монтаж (нохчий меттала); 21.30 халли оал халкъа артиста Сепкабаев Ермека.

Хьажа

Телевидени: 18.25 телевизионни кердадараш (гIалгIай меттала); 18.35 ялаташ чувцилга чекха дIахьу (гIалгIай меттала); 18.45 шекар доаккха завод кердача сезоне. Завода директорацара къамаьл; 18.55 юрта боахама фильм; 19.05 сийлахь-воккха эрсий поэт Михаил Юрьевич Лермонтов ваь цхьа бIаь ех бIаь шу дизар. Лермонтова цIерахча театрера сайрен трансляци.

СОВЕТСКИ КОМАНДА ШОЛЛАГIА ДОШО МЕДАЛЬ

ТОКИО, ОЛИМПИАДА

12 октябре форда тIа яьлар олимпиада. Сагини яхача заливе ях дIайолайир яхтсменаша. ХьалхагIа хоам баьча тайпара спорта 11 тайпа ях хIанз а латташ я.

МЕДАЛАШТА ДАЙ КОРАБАЬБ

Шоана махарра 11 октябре советски атлета Вахонин Алексей — «Нежданная» яхача шахта шахтера эггара хьалхара олимпийски доше медаль яьккхар. Тахан массехк доше медала кхы а шоай дай «корабаьб». Рима хиннача Олимпийски ловзарашка шиъ доше медаль яьккхача немецки спортсменка Ингрид Энгель-Кремер Токио а доше медаль яьккхар. 50 метр лакха йолча трамплина тIара хи чу кхувсалуш цо 145 балл яьккхар, хIаьта шоллагIа моттиг яьккха американка 11,64 балл тIехьайисар цуа. ХIаьта къоначa советски спортсменкаша Федосова Тамара, Анохина Елена пхелагIен ялхлагIен моттигаш яьхар.

КИЙЧЛЕ, ВРАТАРЬ!

Германе вIашагIкхийттача командаца хии полох кайзар советски команда. ХьалхагIа совле немецки спортсменашкахьа йолаш дар гIулакх. Счет 2:1 яр. Цул тIехьагIа счет ницйир 3. Боеткевича. СССР сборни командана кхетамна кулгалдера воккхагIа волча тренера А. Бистякевс. Юххера гол немецки спортсмений наIаргашта чутехар Семенов Владимира. Счет 3:2 хилар. Из кхы а лакхье йиш йолаш бар вай ватерполисташ. ХIанз СССР сборни команда полуфинале я. Из ловзаргья Итале; Румыне командаша. Къаьстта хала хургда итальянцашцара ловзар.

ЯХТАШ ОКЕАНА ТIА

Сагами яхача заливе яхташ лелаеш хиппача яхье «звездный» олача классе дикагIа аьттув балхар олимпийски чемпиона Т. Пинегина. ХIаьта а цул ахта Багамски гIайренга тIарчули Финскичуьн тIехьайисар. «Дракон» оалача классе дахлагIа моттига «летучий голландец» оалача классе цхьайттлагIа моттиги яьккхар вай спортсменаша. 21 октябре чакхъярьа яхтсмений яхь.

ХИ ТIАРА СЮРПРИЗАШ

Ши ди чакхдаьнначул тIехьагIа академически гребле яхье даьннача ворхI лодках вай диъ лодка финале кхаьчад. «Сатем бара йолча» заездашка хоттаьча мара финале хургдац рулевой воацаш шиъ сагон рулевой волаш шиъ сагон леладу лодкаш. ХIаьта римска олимпиада чемпионех В. Борейкох О. Голованович эрителаш хинаб. Уж эшабьаб.

В. Иванова ший гIулакхаш тоадаьд. «Сатем беш йолча» ахьашка [illegible].

В. Тюрикен Б. Дубровскей эшабьаб Голланде, Японе, Мексика спортсменаш.

ЧIоагIа сакъердаме яр 8 саг чуваьча лодкай яхьаш. «Жальгириса» команда гаьнна тIехьабитар Франце, ОАР-а, Къулбехьарча Корея спортсменаш.

Советски командана шоллагIа йола доше медаль яьккхар Севастопольерча 15 шу даьннача дешархочо Прозуменщикова Галинас. Брасс оалача стилех 2 минутаж 46,4 секундаш 200 метр всек дир цо. Бронзови медаль а Ташкентерча спортсменка Бабанина Светланас яьккхар, хIаьта шоллагIа моттиг Колбас яьккхар (США).

Финише кхоаччаше Г. Прозуменщиковас аьнна хьалхара дешаш ерш да: «Сай котале вай башха-дикача космонавташта хетаю [illegible]».

12 октябре СССР сборни баскетбольни команда счет 87:76 а йолаш Мексика команда эшайир, хIаьта бразильцаша счет 88:64 а йолаш югославаш эшабир.

Ю. ВДОВИН, А. ЕРМАКОВ, А. ПЕРЕПЕЛИЦА, А. СТАРОДУБ, (ТАСС-а спец. корр.).

Токио, 12 октябрь.

Сомий бешамаш Iанга кийчъяр

1964 шера сом дика хьувкъабаьб Нохч-ГIалгIайчен садоводаша. Паччахьалкхенна дIаелнай 10 эзар совгIа тонн гIамгIаш, хьачаш, Iажаш, кхораш, кхыбола сом. Баьккха чолам карара ца балийтар а 1965 шера кхы а дукхагIа сом кхебар а духьа сомий бешамаш Iанга дика кийчъяза ертьяц. ХьагIадоагIача шера хьувкъам лакха хилийтара чIоагIа лоархIамерча бахкий бIарчча комплекс чакхйоакх бешамашка гурахьа.

Сом душ йолча бешамашка гурахьа деш дола балхаш дIадолалу Iомийга гIанаш хьегулдаргара. Хьагулдаь гIа 50—60 сом кIоарга кIоаг а баьккхе лаьттах долл, хIана яьчча, царна юкъе Iаделккхаш хул сомий гаьнашта зулам а лазараш а деш йола садоахка хIамаш.

Вай республика массе а оне сомий бешамашка чакхъьккханза аргйоацаш агротехнически ирнех я мугIарашта юкъера йоккъаш забах оахилген гаьний гонахьенаш оахилген. Сомий бешамашкара лаьтта зиблах ахаро хайи фен оалаш ча декагIа тIакхоачагIдолаш кийчо ю гаьнашта, хIаьта лаьттах Iеллийгача гIанех. ТIаьхьннача йоавIех йоахха массе тайпа зулам деращ лазараш хьелергаш йоа а ю. Цудухьа сомий бешаманта пайда хургIа дургба гIанаш Iелийгачуя тIехьагIа уж ахача. Лакхеча оалай кIоаргалга хьежиа — 15—20 сантиметр кIоарга аха еза беш гаьнашта юкъера лаьтта оахача хана къоаламаз сомагIа лоаца цхьаьола овлаш тийдалар аьнна хIама дац. Цхьабакъда, царед сомагIа дола оалаш тийдача, гаьнашта лазар кхет.

Сом душ йолча гаьнашта юкъера лаьтта шин оагIорахьа оах. Соахка бешамашкара лаьтта оахача хана гаьний гонахьенашта бозл цIагIа биIтхабале, укх шера из тIера аьа хоаршабеш аха деза.

Гаьнаш ийсача мугIарех вогIанза йолча а лаьтта ийса доахача а сомий бешамашка гоарий согаца аха деза лаьтта. Боса оагIорна егIача бешамашкара лаьтта ихорагIа аха деза. Гаьнашта юкъера лаьтта оахачча хана царна гонахьара лаьтта а оахк.

Зиба лаьтта ахале хьалхагIа органически минеральни удобренеш тове беша гIолла. Цхьан гектара тIа — 20—40 тонн хургдлаш тоссахо. Минеральни удобренеех зиба беш ахале хьалхагIа тосс фосфорни калийни удобренеш. Кхо тосс кхотессаргаша, хIаьта минеральни удобренеш — тукоши сенлкаца. Удобренеш тоссача хана теркале еза. тIерча тиьевронгех 1,5—2-зза метрагIа эзьрка оалаш лоаш сомий гаьнаш хулаш хилар. Цудухьа удобренеш хена юхехьа оазаш товсаро пайта кIезигагIа лу.

Шелал хьагIаллехьа гаьнашта хинна човнаш ерзе еза. Чов хинна моттиг уреаца пIенью, цIеста купороса 3 процент йолча растворанца е аьцца купорос 5 процент йолча растворанца ю, цул тIехьагIа тIагIолла садоги вар а хьекхе, гали е чIоагIа кахьат хьарчаду. Нагахьа санна садоги вар йоацаш хуле, лоабати кхов вIашагIа а эзаь баьчарчахил хьакта мегаргба.

Цуккхача боахчашка деш хIама зац гаьний хенаш тIарей санача тIъоврош тIарей къаенна коасташ дIаякхар санна бола лоархIамера болх чакхбоаккхулга. Из болх чакхбоаккхача хана къаеннача коастана дIаяйоал цунна хIалйоахка Iалаьмате дукха зулам дераш. цар тайса футаш, кхыйола лазараш хьеду садоахка хIамаш. Гаьна кIал тессача тишача гале тIа е аькхата тIа дегаргIолаш Iойоех коаст, цул тIехьагIа цIи а тексе йоагаю.

Лаа ЮтIадиалале йисте бакха беза сомий бешамашка лаьттанца беш бола болх. Къаьстта а кхерамеда гаьнашта кIалхара баьлаш хай кIал яхийтар. хIана аьлча царна юкъе бIеяш жек дахкаша хIаьта цар Iан эзлалахьа гаьний чкъор толдале а талу. Хьаш техкаш йолча бешамашка гаьнашта юкъера лаьтта аьхачул тIехьагIа, тIоадал чуссцарш хий дилла деза. Цхьан метрал тIий хагIа доаш дола лаьтта доаш даьла чуданйта деза хий. Бешамча цхьашнайолча моттигашка хий Iаьна хуле, кхычахьа еIалилла беза из, на хуле, гаьнаш йоргья.

Сомий бешамашка гIа Iодежачул тIехьагIа 1 процент ДНОК-а раствор а яь, цул пурх бе беза гаьнашта. Цу раствора йоаю сомий гаьнех мел йоакха садоахка хIамаш. Цхьан гектара тIарча гаьнашта пурх беш хилча, ДНОК-а раствора 2 — 3 эзар литр еза. Практически кхоаннакта растворана йола еза гаьнаш.

Цхьагалаша гаьнашта зулам дар кхерам болаш моттиг яле, къова гаьнаш тIагIоала хIамаш а хьаьрчаьв къовла еза. Цхьагалашка гаьнашта ла да дайтараш Iан зямалахьа ца галхарам эттара дикагIа да толь тIахьоарчанча. 6 дакъа лоабатен, 3 дакъа кхонн, 1 дакъа гексахлоран яхача дустеи вIашагIа а оаль баь чархахал дьакха мегаргба гаьний хешашта гонахьа.

Гурахьа сомий бешара дIахха еза йоккъаенна гаьнашш тIкъовраши.

Сомий гаьнаш Iанга дика кийчъяр — садоводий юрта боахама специалистий лоархIамегIара декхар.

Ю. МУРУГОВ,

агроном.

Город Грозне, Катаяма яхача поселке, Державина улицагIа, 180, вахача гражданин Ветряков Анатолий Павловича суде денна город Грозне, Катаяма яхача поселке, Державина улицагIа, 180, яхаш йола ший сесаг Ветрякова Валентина Ивановна ше йитарах дола дош.

Дош дувцаргда г. Грозне, Старопромысловски района халкъа суде.

Город Грозне, Победа проспектах 36, кв. 32 яхача гражданкас Хаашкади Людмила Георгиевнас суде денна город Грозне, К. Маркса улицагIа 51, кв. 19 вахача ший марагара Гайдарь Марк Павловичагара ше хьаяларах дола дош.

Дош дувцаргда гор. Грозне, Заводской района халкъа суле.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный. Шеча фронтовикий ульи. 15. Телефонаш: редактора зам. — 2-07-01; бекеточхама секретаре — 2.45-48; промышленни, юртбоахамен, кехьий отдели — 2-25-72.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2.45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного и писем — 2-25-72.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революци проспект.

Типография из-ва «Грозненский рабочий». Проспект Революции.

СФ02216. Заказ № 5803.